

POPOTNIK

Pedagoški in znanstven list

L. XXXIII.

1912

Štev. 7. ::

Ureja

M. J. NERAT,

šolski ravnatelj v Mariboru.

Last in založba Zaveze avstrijskih jugoslo-
vanskih učiteljskih društev ::

:: Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani ::

V Ljubljani, dne 15. julija 1912.

V s e b i n a :

1. <i>K. S.</i> : Najmlajša veda: eugenika in vzgoja	193
2. <i>Pav. Fleré</i> : Delovna ali dejanjstven šola	197
3. <i>Ana Pfeifer</i> : Prosto spisje v I. razredu	204
4. <i>Dr. Iv. Lah</i> : Uvod v jožefinsko šolstvo (Dalje.)	206
5. <i>Jan. Koprivnik</i> : Življenje za skorjo starega štora (Konec.)	212
9. Razgled.	
Časopisni vpogled	216
Pedagoški paberki	217
Šolska higijena	217
Šolske in učiteljske vesti	218
Srednje in višješolski vestnik	220
Šolstvo na slovanskem jugu	221
Inostransko šolstvo	222
Razne vesti	223
Mala poročila	224

Najmlajša veda: eugenika in vzgoja.

Češki napisal E. L., poslovenil K. S.

Eugenika se naziva nova veda, ki se skrbno neguje in podpira po angleških vseučiliščih izza vojne z Boeri. Ta veda se bavi z oplemenitvijo bodočega življenja in išče načine in pogoje za boljši telesni razvitek bodočega pokolenja. Primarna ali naturalna eugenika se deli na 1. pozitivno (ki se bavi s podporo zakonov (ženitvijo), ki bi dvignili bodoče pleme), 2. negativno (ki skuša zaprečiti zakone, od katerih se ne pričakuje zdravih potomcev), a 3. preventivno (ki hoče ubraniti ljudstvo raznih zastrupljenj in njih posledic, na pr. alkohola, opija itd.) Sekundarna ali naturalna eugenika ima tele oddelke: 1. fizikalni (hrana človeka od začetka do groba), 2. psihološki (vzgoja) in 3. socialni in nramni oddelek (dom, šola, narod). Ustanovnik vede je angleški učenjak Francis Galton. Ob času vojne z Boeri je javnost videla, koliko mladih mož je moralo biti zavrženih od vojaških nabornih komisij, ker so bili fiziški slabo razviti, bolehnji ali pohabljeni. Spoznali so, da bi se bilo mnogo hih lahko odstranilo, če bi se bilo otroke lečilo v mladosti; sicer pa se je tudi spoznalo, da bi bilo bolje, da se nekateri zakoni ne bi bili nikdar sklenili. To zanimanje Angležev za zdravstveno stanje mladine je znatno pospešilo razvoj naše vede.

Proučavanja in težnje eugenikov se tičejo večjidel mladine in so zato zelo važne tudi za učitelje.

Eugeniki povdarjajo, da njih delovanje ni namenjeno koristi enega samega naroda, ali pa posameznih slojev, ampak je posvečeno vsemu ljudskemu rodu in njega boljši bodočnosti. Opozarjajo na razmerje med napredovanjem prosvete in zmanjšanjem števila porodov in slučajev smrti in razjasnjuje znanstveno te odnošaje. Obračajo pažnjo na fakt, da je v bogatejših rodbinah manj otrok, čim jih je v siromašnih rodbinah mnogo, ki žive večinoma v razmerah, zelo nepovoljnih za njih zdravstveno stanje. Pokazujejo na nedostatno shvatljivost in veliko raztresenost teh nedostatno hranjenih otrok in na okolnost, da vaščani prihajajo iz zdrave

okolice v velikomestne odnošaje, ki fiziškemu stanju sirotinje prav malo odgovarja.

Zahtevajo, naj bi se zdravim ljudem omogočilo se ženiti, naj bi se delo očeta tako plačalo, da bi se mogle matere posvetiti samo rodbini, in da bi jim ne bilo treba skrbeti za vsakdanji kruhek, katerega oče ne zasluži dovolj. Proučujejo, kako daleč sega vpliv dednosti in tu se je dognalo na temelju statistike in opazovanj, da nedostatnega napredka ljudskih bitij ne povzročujejo samo podedovane lastnosti, ampak tudi nedostatna hrana, socialni odnošaji in način vzgoje. Doznaje se, da otroška duša ni nepopisana plošča, kakor so trdili Helvetius, Kant in Locke, ampak da so izrili v njej vsi imenovani činitelji mnogo znamenj. Odtod veliki razločki med otroki. »Teh razločkov vzgoja ne uklanja, ampak ojačuje«, pravi Ruskin »zakaj vzgoja ni proces, ki bi zravnal, vrhove in doline.« Vzgoja ne more ustvarjati, ona samo razvija. Doktor Havellock Ellis pravi: »Ni odvisno toliko od tega, kakšno vzgojo uvajamo otrokom, ampak od tega, kakšne tipe otrok imamo vzgajati.« Tu se dokazuje, da se slaboumnega otroka tudi z največjim trudom ne more privedi na normalno višino inteligence, ampak samo na višjo stopnjo raznih spretnosti.

Za boležljive in slabe otroke so oživotvorili šole pod širokim nebom, da bi se zdravje otrok z utrjevanjem okrepilo. Njih uspehi v Londonu so pokazali, da je zaman staviti šole v gozdovih, če so otroci ves čas pouka v zaprtih prostorih. Vsled vetra je sestava zraka prav malo različna na raznih mestih zemeljskega površja, samo zrak nad morjem se odlikuje s tem, da je povsem brez prahu.

Na temelju statističnih podatkov o razvoju otrok zagovarjajo z ozirom na vstop mladine v šolo eugeniki nazor, da imajo otroci začeti hoditi v šolo šele po končanem 7. letu. Razvitek otroškega mozga je dovršen šele v 7. letu, mnogokrat tudi pozneje. Zato potrebuje v tej dobi otrok mnogo zraka, gibanja in spanja, obenem pa tudi primerno hrano. Pouk, ki sili nerazvitega otroka k pazljivosti za znatno dobo v najugodnejšem dnevnem času, povzročuje telesno zaostalost in oslabi otročje telo tako, da lahko podlega boleznim. Sprejemanje mladih, nerazvitih otrok v šolo je glavni vzrok, da se vsako leto v najnižjih razredih širijo takozvane šolske otroške bolezni, saj je večina otrok še vedno v starosti, v kateri je otrok najbolj dostopen boleznim, a razentega jih oslabljuje tudi pouk, ki je za to dobo še povsem neprimeren. Vsako leto se ponavljajoče bolezni ne zbuja v starših in učiteljih prav nobenih skrbi, kakor da so te bolezni potrebno zlo, katero čaka vsakega otroka; čim brže ima otrok te bolezni za seboj, toliko bolje. Prav nič se ne misli na važne posledice, ki jih zapuščajo te bolezni pri večini otrok. Tu tok iz ušes in nagnjenje za gluhobo, tam je splošno oslabenje telesa pripravilo otroka za

tuberkulozo. Pa tudi smrt ni popolnoma izključena pri teh boleznih. Če bi hodili v šolo samo popolnoma razviti otroci, bi se zmanjšala nevarnost avtomatiške nalezljivosti. Delo z zdravimi in razvitimi otroci bode čisto drugačno nego sedaj. Potrebno bode seveda, skrbeti za boljšo uredbo in upravo mnogih gospodarstev in za pravilno oskrbo otrok do dobe, v kateri začnejo hoditi v šolo. Posledice teh eugenških zahtev se na Angleškem že pojavljajo. Skrbi se za zdrava stanovanja v mestih in rušijo se nečiste, stare hiše. V nekaterih samoupravnih londonskih občinah so izdali naredbe, da se mora stanovanje vsak dan pomesti, enkrat na teden pod umiti in vsaj eno uro na dan zračiti vse sobe. Leteča komisija dožene prestopke in jih kaznuje. V Londonu se uvaja že par let zažiganje dima in tako se dosega znatno ozdravljenje mesta; zlasti število znanih zimskih londonskih megel se je zmanjšalo od povprečnega števila 29 na 10 za vso zimsko dobo v poslednjih 9 letih.

Proučevanja in zahteve eugenikov so povzročile nastanek specialnih javnih šol, katere je preje ustanavljala samo javna dobrodelnost. Utemeljuje se šole ne samo za slepe, gluhe in slaboumne otroke, ampak tudi za otroke s telesnimi nedostatki, za pohlajence, kratkovidne in jecljave otroke itd. Za tuberkulozne otroke zahtevajo posebne šole, a za bolehe in slabe otroke se ustanavljajo v zadnjih letih šole pod milim nebom, ki se umeščajo večinoma od pomladi do prvih mrazov v vrtovih, v zimskih mesecih pa imajo njih gojenci počitnice. Za okrepitve vse mladine se je začelo več časa in truda posvečati telesnim vajam, kopanju in plavanju. Tudi »skontsko gibanje« je v zvezi z eugeniko, ravnotako kakor tudi nameščenje šolskih zdravnikov in uvedanje rednih zdravniških vizit v vseh šolah. Sedaj se uvaja tudi lečenje šolskih otrok, ki se izročajo posebnim zdravnikom ali pa bolnicam in klinikam. Toda zahteva se tudi ustanova šolskih klinik in primerna postrežba za vse šolske otroke do popolnega ozdravljenja; razen tega tudi ozdravljenje šol samih in primerna hrana za šolsko mladino.

Z ozirom na vzgojo in pouk zavzemajo eugeniki nemara tole stališče: Vzgoja mora oskrbeti otrokom takšno sredino, da bi v njej mogli otroci vzrasti v najboljše in najpopolnejše občane. Vzgoja nima te moči, da bi ustvarila nekaj in ničesar, toda njena dolžnost je skrbeti za okolico, hrano priložnost in povode za pravilni razvoj tega, kar počiva v otroški duši. Vse to oskrbeti je ne samo komplicirana, ampak tudi težka naloga, in ni lahko pravilno oceniti vse posameznosti in podrobnosti te zadače. Prepričanje nemškega misleca v dobi nezavednega materializma tako slavnega »Der Mann ist, was er isst« je že davno zavrženo in priznava se, da ima vsaka ljudska duša svojo lastno individualiteto in zato potrebuje tudi primerne okolice, primerne srede. To okolico mora nujati vzgoja, da bi dala vsem otrokom pravo pripravo k daljnemu polnemu življenju.

V prvi vrsti mora vzgojevalec popolnoma razumeti otročjo dušo. Zato je treba, da se učitelji tako vzgojujejo, da bi mogli poučevati otroka iz najlepše knjige, namreč s pomočjo lastnega opazovanja. To opazovanje ima izhajati iz ljubezni in simpatije k otrokom. Zato je treba naobraženje kandidatov radikalno revidirati. Ni glavna stvar, kako poučevati slovnico ali zgodovino, ampak prva dolžnost je proučevanje otrok. Tudi šolske oblasti morajo odbaciti birokratizem, vsiljevanje šablon, in proučevati to, kar uči veda, da mora namreč pouk biti z ozirom na biološko in psihološko stališče individualen, oseben. Seveda je v to potrebno, da bi bilo učiteljstvo v to svrho primerno vzgojeno. Učiteljstvo treba bolje plačati, število otrok, ki jih poučuje eden učitelj, se mora zmanjšati, in učiteljevo delo se mora pravilno ocenjevati in podpirati. Z znanstvenega stališča bode učiteljsko vprašanje urejeno šele s prvim istinitim korakom k začetku vzgojne reforme.

Najidealnejša šola je bila doslej ona starih Atencev. Ta je bila v resnici kraj svobode in priložnosti za naobrazbo. Sokrat, Fidijs, Periklej in Sofoklej so izšli iz nje. Tako se mora tudi vsakega otroka svobodno vesti, vzpodbujati, popravljati in obvarovati popolnoma individualno, če tudi moramo priznati, da je neka množina znanja potrebna vsem otrokom. Vso vzgojo moramo vzeti in upravljati pravi pedagogi in ne uradniki, ki se skušajo izkazati, da bi napredovali v službi, zakaj, še vedno se šolski uradi ne smatrajo najvažnejšim uradom, četudi je vzgoja izmed vseh praktičnih ved najtežja. Javno mnenje mora doseči, da bodo vedli vzgojo najsposobnejši pedagogi in da bodo onemogočeni slučajji, ko se izvrstni pedagogi odrekajo službi, ker jim hočejo zapovedovati hudobni in nevedni člani uprave. (Slučaji prof. Mih. Sadlera in sina J. Gorsta v Londonu.) Poleg šolskih zdravnikov, čijih nameščenje so dosegli eugeniki, pripoznava se kmalu tudi potreba psihologov, da bi v družbi pedagogov vodili bodočo šolo, katero sedanji sistem tlači.

Vzgoja ne sme začeti s knjigami, ampak z njimi nehati. Najprej se morajo naobraziti in voditi čutila, razjasnjevati občutki in pojmi, vzroki opazovanih pojavov. Dečja igra ni samo izliv prevelike energije, ampak tudi praksa in priprava za bodoče delo v življenju. Po igri nastopa ročno delo in ostali pouk se temu pridružuje s pomočjo novih metod, individualnih. Ni vzgojnega sistema in ne metode, ki bi bili za vse otroke enako pripravi.

Letos se bo vršila mednarodna konferenca eugenikov v londonski univerzi od 24. do 30. julija, in ta bo odločila, ali je dospela ta veda tako daleč, da bi mogla jamčiti za zakonodajno delo. Ta konferenca ima združiti dosedanja društva v organizacijo in vpostaviti tudi mednarodni odbor.

Delovna ali dejanjstvena šola.

Pavel Flerè.

Pač bi nosil vodo v Savo, kakor pravijo, kdor bi hotel še dokazovati, da je treba reforme v šoli. Živimo v času socialnih preobratov, in ti zahtevajo tudi preobrata v pedagogiki in v šoli. Ker je torej družba v preustroju, zato nas sili sama k preustrojitvi razmer na pedagoškem polju. Sili in je že tudi dosegla uspehe. Vsepovsod se sliši danes klic »delovna šola« in delo, ročno delo je, ki se zahteva. Pozneje bomo videli, ali in v koliko je to utemeljeno. Danes že imamo tudi novo zaznamovanje. Starejše je »delovna šola«, ime »dejanjstvena šola« (Tatschule) pa je menda prvič zagledalo luč sveta v lanskem letniku »Landschule«, kjer je dr. W. A. La y kritično pogovoril zastopnike delovne šole na Nemškem in ko je izdal l. 1911. svojo knjigo »Die Tatschule — Eine natur- u. kulturgemäße Schulreform«. ¹ Že nad pol stoletja »pojo na ves glas« — pravi dr. K. O z w a l d ² — »izsleditelji novih vrednosti« — Darwin in Schopenhauer in James Wundt in Nietzsche in Tolstoj in Bergson... v mednarodnem zboru to- in onstran oceana: »Princip življenja je hotenje in hotenju sledeče dejanje!« — in ako je to res, bomo morali napraviti še en korak od delovne do dejanjstvene šole. — Ne sodimo prezgodaj. Namenil sem se, ob kratkem pokazati princip dela v delovni šoli in v dejanjstveni šoli v primerjatev. Zato se ozmimo najprej na delovno šolo, njene raznovrstne zastopnike, njene mnogovrstne zahteve in potem še na Layevo dejanjstveno šolo.

I. Delovna šola.

Sicer je že govoril v slovenščini o nujnostih, ki terjajo ročno delo v šoli, M. Lichtenwallner, ³ pa mislim, da ne bo odveč, če se te iste nujnosti osvetli tudi pri nas od raznih strani, po raznih zahtevah. — *Moderne Erziehungsfragen* je naslov knjigi, ki jo je napisal eden nemških prvoboriteljev dr. A. P a b s t ⁴ in deloma po njem pogovarjam te nujnosti.

Katerokoli knjigo, ki nam propagira manualno delo v šoli, odpremo, povsod najdemo kar na prvih straneh tožbo proti današnji šoli, obsodbo učilnice, ker ne vzgaja človeka za človeka. Opravičujejo učilnico, da izhaja iz tistih časov, ko so vstvarjale šolo historične, filozofske in literarne potrebe; še več: pravijo, da zaničuje delo, ročno delo, ker izhaja iz

¹ Glej oceno pod naslovom: Tri nove knjige. — Let Pop. str. 149—151.

² Ped. Letopis XI., str. 5.

³ Ped. Letopis XI., str. 31—69.

⁴ Glej v let Pop. oceno pod naslovom: Tri nove knjige str. 150.

principov Platonovih in Aristotelovih,¹ ki sta smatrala po tedenjem tako delo kot zaničevanja vredno za prostega, vladujočega, ker je bilo to opravilo sužnjev in podložnikov. Saj v Platonovi republiki so vladajoči le filozofi in ti tedaj niso delali z roko. Tudi Cicero se je izražal v istem smislu in dr. Kerschensteiner ima popolnoma prav, ko trdi, da šole niso bile učne šole, ampak šole za vladarje (Herrschersch.). In iz teh so se izcimile šole za stanove. Stanovi pa so bili nevoščljivi splošne izobrazbe in zgodovina nam pripoveduje mnogo takih zgledov še celo v preteklem stoletju. Vprašamo pa: Ali je bila tedaj tudi ta potreba po splošni — ne samo knjižni izobrazbi, kakor je to danes? Vse naše gospodarsko, in v marsikaterem oziru tudi naše duševno življenje temelji danes in bo temeljilo še bolj v bodočnosti na napredku tehnike in prirodznanstva. Hočemo in moremo danes doseči v splošni, t. j. ljudski šoli stanovske izobrazbe? To pa nudi življenje in njegova uredba odzunaj sama? Ko so imele besedo in pravico šole za stanove, so bili cehi, ki so pripravljali in spopolnjevali stanovsko izobrazbo. Danes morajo to prevzeti delavnice, strokovne šole, obrtne šole, trgovske in poljedelske šole, tehnične in politehnične šole. Eno pa mora prevzeti šola danes: pripraviti na te šole — ali z drugo besedo: pripraviti z delom za delo (Seidel). Zakar poprej ni imela država potrebe, kar je bila le naloga družine, da preskrbi otrokom kruha, to je danes drugače in zato se ne bo smela uprava sama protiviti ti uredbi. Delo v šoli je socialno-politična in socialno-pedagoška potreba.

Še drug je ugovor proti današnji šoli: da učimo preveč in učimo premalo. Oboje je res: preveč za šolo, premalo za življenje. Tudi to tiči v zgodovinskem razvoju šole, v tem, da datira iz časov z drugimi zahtevami, z drugimi potrebami. Naša šola je prevzela le šolske principe in metode za posebno vzgojo, ki so bile potrebne za humanistično učenost in so bile tedaj prav dobre, ne morejo pa biti tako dobre za splošno vzgojo danes. Tudi obseg znanja, ki ga zahtevamo od učenca v vsaki šoli danes, je bistveno drug, princip metode pa je ostal isti.

Kakor v vsem drugem, smo postali mi — tudi v uradnem avstrijskem šolstvu — oprode Nemcev do najnovejšega časa tudi v pedagogiki. Razmere so take. — Nemci pa so ponosni na svojo znanstveno pedagogiko, ki smo se je navzeli tudi mi, in tudi pri nas manjka zveze šole z življenjem. Nemški šolnik, ki je služboval v drugih deželah in proučeval šolstvo, je dejal, da je mislil, da najde doma vse napredke zlasti tudi v izvedbi reform učnega načrta, pa je bil razočaran, ker »so nas druge dežele popolnoma prehitele«. Da pa je pri nas od strani države prav ista skrb za šolstvo, kakor v Nemčiji, navajam po Pabstu tale primer:

¹ Ig. R. Seidel: Die Schule der Zukunft, eine Arbeitsschule.

»New-Jork je izdal v l. 1901/02 za šolstvo: 23 milj. dolarjev, za nove šolske stavbe 2,8 milj. dol. »Schooltax« (izdatek za ljudskošolske potrebe) je iznašala v amer. Združ. državah v l. 1900/01 na vsako glavo prebivalstva 2,93 dol. in za učenca 21,14 dol.; v primerjatev bodi navedeno, da so ista števila v istem letu: 1,3 dol. (5,20 Mk.) in 7 dol. (28 Mk.). Še večji so razločki, če se primerja izdatke za posamezne učne oddelke, n. pr. za tehnični pouk itd.« — In pri nas? —

Velika napaka pri sestavi principov in metod za ljudsko šolo je tudi tole. Vse naše znanje v pedagogiki sloni na imenih Komensky, Francke, Pestalozzi, Fröbel itd., vsi ti pa so imeli svoje privatne zavode, in so bili osebnosti, ki so razvijali vse svoje moči na polju privatnega delovanja, pri tem ko bi bile njih moči v javnosti pod državnimi predpisi precej drugačne. Vzprejeli so se njihovi principi v šolo, v »kolikor so odgovarjali«; in v drugih državah so jih sprejeli rajše, ker niso marali učene mladine in zavrgli so zlasti elementarni učeči pouk. Nemci sami niso znali uporabiti pravilno Fröblove ideje, niso ji pustili vstopa v ljudsko šolo, ker bi menda ta izgubila svoje ime. Angleži in Amerikanci so jo pritegnili v elementarni pouk, in pripovedujejo nam, da je tu zelo razširjeno izrezovanje, zgibanje, polaganje paličic in predvsem oblikovanje v ilu in drugem materialu. To je: manualnost v šoli. O Nemcih pa pravi Pabst, da zato še nimajo smisla, ker nemški šolnik vidi v tem golo manualnost in ne, »kako tesno je spojeno to s psihičnim, ker se pri malem razširjenju znanja najpoglavitejših dejstev iz eksperimentalne psihologije prevečkrat prezira.« V praksi se na to še ni oziralo, vedno je veljalo več v e d e t i kakor z n a t i. Pomalem pa se bomo morali navaditi tudi mi, da bomo zrli iz življenja v šolo in ne iz šole v življenje.

To se pravi: vzgojni sistem mora postati praktičen. Kateri pa naj bo to? Goethe je dejal, da je to »tisti hidriotov«, brodarjev, ki vzemo svoje dečke kar s seboj na ladjo in jih pustijo, da zrastejo v službi. Ti se uče za življenje. »Mi pa smo postavili v naši šoli na oltar malika, ki se mu pravi »splošna izobrazba«, in temu žrtvujemo dan za dnem najboljše moči naše mladine«. (Pabst.)

Dejal sem že, da je deloven pouk, recimo, da se izognemo pozneje nekonsekventnosti — pouk v delu z roko pedagoška in socialna nujnost. Ves naš zdajšnji pouk je ustvarjen tako, da »trpimo na precenitvi oblik mišljenja, ki se izražajo z govorom, in ta precenitev je toliko bolj vredna premisleka, ker nam ne nudi jezikovno prednašanje niti gotovosti temeljitega razumevanja zadeve in brezgovornega mišljenskega procesa«. (Pabst.) Praktično mišljenje, kakor je zvezano z vsakim opravilom, namenjenim gotovemu smotru, je jasnost pojmov, ki nadkriljuje tiste, ki jih dajo jezikovne oblike. Že če si napravi otrok

samostojno navadno geometrijsko telo, zahteva to poseben proces v mišljenju, ki se mu ga kajpada lahko prihrani v njegovo škodo s tem, da ponaredi model. S tem ga prisilimo, da izvede te procese sam in tako se nauči praktično misliti. In ne znanosti, ampak metode naj spozna učenec, po katerih si znanosti lahko pridobi; znanosti pa naj si pridobi pozneje sam, če jih rabi. Tudi se izbirajo le tiste učne snovi, ki imajo pozitivno vrednost, resničen pomen za življenje in se zde obenem učencu dovolj vredne, da zastavi vse svoje sile za njih pridobitev.

Znano je, da je spoštovanje do dela socialna nužnost. Po spoštovanju dela, po skupnem izvrševanju vsakega dela pride spoštovanje človeka do človeka — tako pravijo Adler in njegovi privrženci, tako pripoveduje Foerster, tako govore vsi, ki pregledujejo in razmotrivajo vzgojna vprašanja s socialnega stališča. In prav imajo, ko to trdijo. Saj skupno delo v delavnici zednači vse sloje človeštva v šoli bolj kakor more to skupno sedenje v šoli — in zednačenje je socialni predpogoj. Pravtako se uredi tudi razmerje med učencem in učiteljem — kar je nekaterim, kakor bomo videli pozneje — med glavnimi zahtevami reformirane šole. Da je pot z delom precej prava, nam povedo tudi otroci sami s svojim vseljem do dela. Vse tako delo je zvezano najtesneje z notranjo človeško naravo in se ne more izrabiti popolnoma, ne da bi se oziralo na finejše fiziološke in pedagoške zveze, na katerih sloni izobrazba duha in volje. Volje! Odprimo — recimo — Foersterja, kjerkoli, in naj ravno obravnava, karkoli, povsod je kot rdeča nit vzgoja volje in po ti je vzgoja in samovzgoja značaja. M. Lichtenwallner dobro označuje delovno šolo kot šolo voluntarizma,¹ in voluntarizem je struja, ki kaže pot do boljše prihodnosti človeštva, k boljšemu človeštvu. Fr. Paulsen se vprašuje,² če se napravi človek lahko sam za človeka s svojo voljo, svojo voljo s svojo voljo, in si odgovarja tudi z »da«, pa povdarja kot glavno sredstvo *v z t r a j n o d e l o*, in delo zopet mu telo disponira. To niso prazne besede in temeljito ovržejo Schopenhauerjev: Značaj se ne izpremeni —, ker volja in ta po delu utrdi razvoj narave do navade. In ravno veselje do dela je, ki pomaga utrjevati ta razvoj — veselje do takega dela, ki odgovarja otrokovi naravi Gurlitt³ razlikuje gosposko in hlapčevsko delo, ki se opravlja ali svojevoljno ali prisiljeno, in otroci morajo opravljati le hlapčevsko delo, kar pa ne more utrditi njih volje, ker nji ne služijo, ampak služijo tuji.

Tako delo z veseljem budi tudi zmožnosti. Pabst pripoveduje o dečku, ki je obiskoval pomožno šolo in ga dolgo niso mogli pripraviti do tega,

¹ Ped. Let. XL, str. 37.

² System d. Ethik I. 440.

³ Erziehungslehre str. 277—278.

da bi govoril; prve besede je spravil iz sebe, ko je ponavljal pri oblikovanju ila, kar mu je učitelj poprej razložil. »Pritiskati moram, pritiskati«, je mrmral pri delu z vsem naporom. To nas prepriča, da dela roka skupno z možgani in da je gibanje rok bistveno sredstvo za izobraženje duha in da je treba začeti to izobraževanje zgodaj, začenjati z roko, zakar pa je seveda zopet nevzdržna učna šola.

Himno kot odrešeniku vsega hudega je napisal delu E. Zola v svojem romanu »Delo« in tam govori tudi ta pesnik o vzgojnem momentu delu. Povdarja ga tudi on za bistvo vzgoje in pritrditi moramo, da je delavcu pouk bolj vzgojevalen kakor pa strokovni učeči, ker vzgojno se prične šele tam, kjer se veže pouk z globljim, notranjim interesom gojenčevim. Tudi dela, duševna dela pri čitanju, pisanju, računanju itd. imajo svoj vzgojen pomen in še bolj dobe tega — pravi zopet Pabst — če opuste vse mehanično, ki je danes z njimi vezano, če pustite, da dela otrok iz sebe, namesto da se dela vanj.

To je gotovo. Gotovo pa je tudi, da gre malo predaleč ta dr. Kerschens teiner je v a trditev: »Dela rabimo, ker ni knjiga nositeljica kulture; nosi jo delo, udano, samosebe žrtvujoče delo v službi ljudi ali v veliki resnici.« In Seidel ima prav, ko ugovarja temu, ker knjiga je nosila in nosi izobrazbo, ker tudi knjiga je sad dela in le dela. Zato je delo in knjiga oboje v službi kulture, pa »prej delo, potem knjiga; najprej praksa, potem teorija; najprej reč, potem beseda; prej beseda, potem pismo.« In »otroke naj bi se zlasti navajalo, da rabijo za svojo vzgojo in izobrazbo knjige. Ravno to nalogo pa zamuja naša šola.« Tako očita Seidel* učeči šoli, da ni navadila rabe knjige, ki jo ima preveč v roki.

Pa pridemo zopet do ugovorov proti današnji šoli; da, še več: proti znanstveni pedagogiki, ki je ustanovila to šolo po svojih principih. po svojih zahtevah. In za reformo rabimo delovno šolo. Zakaj jo rabimo? Kerschens teiner pravi, da zaradi različne nadarjenosti učencev, a to mu izpodbija trditev, da je nadarjenost krakteristika intelektualnih zmožnosti v človeku, zakar bi se Kerschens teiner pri uvedbi ročnega dela v šolo ne smel opirati na veljaven pojem nadarjenosti, ampak si mora ustvariti nov pojem, novo vrednost, Seidel trdi celo, da novo psihologijo, ker je zdajšna psihologija duševne narave v človeku, sedanji čas pa zahteva psihologijo tehnične, umetniške, socijalne in moralne narave v človeku — zahteva namesto psihologije učne šole psihologijo delovne šole. Tako je obrnjena torej ost proti znanstveni, zdaj veljavni psihologiji, ki je temelj pedagogike. Temelj novi pedagogiki pa naj tvori antropologija, znanstvo socialne politike, znanstvo človeka z znanstvom človeške skupnosti. Človeka naj se ne vzgaja ne za sé in ne za državo, ampak za sé in za državo, ozir. kakor

* V že omenjenem delu.

hoče zopet druga zahteva: ne za državo, ampak za družbo. In kako vzgoja! Namen vzgoje je po R. Seidlu harmonična izobrazba človeka po njegovi peteri, po njegovi fizični, duševni, socialni, estetični in moralni naravi — ali kratko po Försterju: vzbuditi v človeku junaka, t. j. razviti vsa njegova najboljša svojstva. In če sem že zgoraj omenil utrditev volje in izobrazbo značaja po delu, naj navedem še tukaj besede Seidlove: »Vsaka moralna pedagogika, ki ne postavi ročnega dela za svojo prvo in največjo zapoved in vsaka moralna pedagogika, ki ne napravi dela za temelj svojega poučevanja, ni vredna lepega imena, je bistveno le prazno besedičenje«

S tem bi splošno in v velikih potezih očrtali nujnost dela v vzgoji in v šoli, katera nujnost je rodila delovno šolo, z vzgojnega in socialnega stališča. Še ena nujnost — ki je nekako važnejši pododdelek socialne — naj ima besedo: razmerje ročnega dela in tehnike.

Danes je tehnika bolj kot kdaj prej ogromna kulturna sila, ki določa razvoj družbe. Pa ne samo to: tehnika je tudi osnovna sila socialnega razvoja pa tudi znanstvenega napredka. Brez tehnike danes ni znanstva: brez dalnogleda ni astronomije, brez mikroskopa ni anatomije in fiziologije, in brez finih tehtnic in merilnih instrumentov ni kemije in fizike. Tehnika mora iti pred eksaktno znanostjo in je šla pred njo. Delo in tehnika sta primarno, prvotno, teorija in znanost sekundarno in posneto. — Tako sodi in govori Seidel in istega mnenja so tudi drugi reformerji in uvedli so delovno metodo zlasti v fizikalnem in kemijskem pouku, da občutijo učenci »vse veselje iskanja, raziskavanja in odkritja«. Če hočemo, da ima eksperiment v fiziki in kemiji uspeh, ki ga zahteva eksperimentalni pouk, potem ne sme delati poskusov učitelj, ampak učenec, torej je zopet potreben samolasten proces mišljenja.

Še večkrat bomo imeli priliko precizirati, kaj zahteva eden ali drugi zastopnik od delovne šole, rad pa bi že po tem, kar sem povedal dozdal, iz podbil tla trditvi, da hoče delovna šola splošno kot taka ročnega dela le v kak poseben namen. Prvi izvajevalec stare pedagoške misli o delu, R. Seidel — ki je izdal svojo knjigo »Der Arbeitsunterricht«¹ že l. 1885., jasno zahteva »harmonične izobrazbe«, t. j. izobrazbe intelekta in značaja po ročnem delu. Smatram Seidla kot prvega za glavnega teoretika, in praktiki Kerschensteiner, Pabst i. dr. so srkali teorijo le iz njegovega dela; spoznanje so si pridobili sami, a to jih gotovo ni obvarovalo, da ne bi ostali zvesti teoriji svojega učitelja.

Tako se obračam do posameznikov, pri katerih delovanju in preciziranju idej najlažje spoznamo bistvo teh delovanj. Obrnem se k tistemu, katerega ime se čuje najpogosteje, t. j.

¹ Der A.-Unterr. eine pädag. u. soziale Notwendigkeit. — Laupp, Tübingen; 2 Mk.

a) dr. Kerschensteiner v Münchnu.

O misli in ideji Kerschensteinerjevi sta govorila v Slovencih dr. K. Oswald in M. Lichtenwallner v lanskem Ped. Letopisu S. Š. M. — Naj poročam ob kratkem, kako izvaja Kerschensteiner svojo idejo. V Münchnu, kjer deluje, kakor je znano, je uredil pouk v 8. šol. letu tako, da se pripravljajo učenci na obrtni poklic. Ves pouk obstoji v ročnem praktičnem delu v učnih delavnicah in laboratorijih. Praktična dela obsegajo:

1. Fizikalično merjenje in tehtanje,
2. izvajanje osnovnih kemičnih poskusov,
3. rokotvorna lesena in železna dela.

Vsak učenec ima delavsko knjižico, v katero zapisuje čas začetka in izgotovitve dela, delovni čas, podatke o materialu, kalkulaciji, cene in drugo. L. 1907. je bilo 22 delavnic za 6100 učencev, ki jih pride približno 50 na razred. Najpotrebnejša orodja za delavnico, v katerih dela kakih 40 učencev, stanejo okroglo 35 Mk.

Pri obdelovanju lesa se uči učenec delati po strogo metodično urejenih vajah:

1. z veliko žago, z malo in z žago za ovinke: a) žaganje lesu podolž z enostranskim zaznamovanjem, b) ravnotako z zaznamovanjem na obeh straneh, c) žaganje ravnih črt v lesu počrez, č) izžagovanje navadnih krožnih lokov v polkrogu, d) isto v valovitih črtah.

2. S polžnim in središčnim svedrom.
3. Z obličem in počrezno mero.
4. Z železnim kotom.
5. S pilo in rašpljo.
6. Z oblikovnimi obliči.

Tudi pri obdelovanju kovin se ozira pri rabi vsakega orodja na strogo metodičen postopek, ki se ravna po težkočah v rabi orodja. Na ta način se nauči učenec delati z vsemi poglobitnejšimi orodji kovača (le bolj v principu), kleparja, ključavničarja in kotlarja.

Za delavnice služijo v novih šolskih poslopih prostori v kletih, ki so namenjeni tudi nadaljevalnim šolam. »Delovni pouk« poučujejo izučeni mizarji in ključavničarji, ki so si pridobili na kaki strokovni šoli temeljito rokotvorno izobrazbo ter so se izurili za strokovne učitelje v posebnih teoretičnih in praktičnih kurzih. Da je zveza med delom in drugim poukom na ta način mala, je umevno.

(Dalje)

Prosto spisje v I. razredu.

Spisala Ana Pfeifer, Kapele.

Kakor govor, tako je tudi pisanje sredstvo, ki nam pomaga, da se sporazumevamo, da izražamo svoja čustva, želje, doživljaje, izkušnje in nazore. Šele kot tako, ne samo ob sebi, ima pomen in cilj. Oblika pride potemtakem šele v drugi vrsti v poštev.

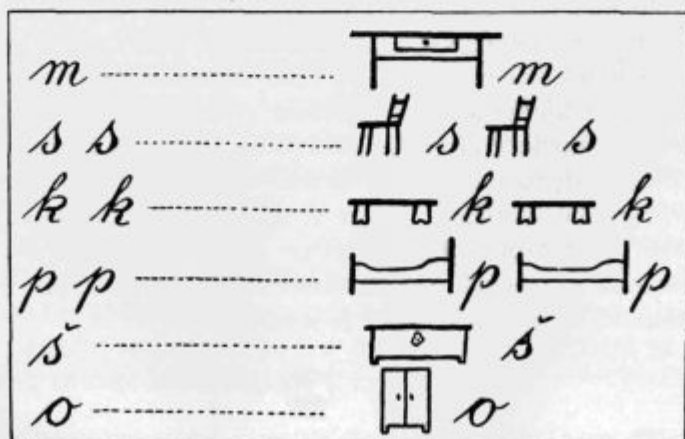
Ko so ljudje izumevali pisanje, jim je šlo samo za potrebo sporazumevanja; potreba lepe oblike se je šele potem razvila.

Zakaj bi krenila šola obratno pot, kakor jo še kažejo naši stari abecedniki?

Gansberg nuja v svojem abecedniku »Bei uns zu Haus« metodo čitanja, po kateri otroci čitajo precej na prvi strani kratko, preprosto povestico, dogodek iz svojega vsakdanjega življenja v malem številu napovednih besed, »Schlagwörter«, kakor jim pravi Nemec. Na vsaki strani je nova taka povest, tako da učenec lahko brž spozna, kaj mu nuja branje: da ž njim lahko nekaj novega, lepega, zanimivega in veselega izve — spoznanje, ki je gotovo za čitanje jako važno in katerega se po naših starih abecednikih ne pridobi tako hitro. V knjižici »Fibelleid und Fibelfreud«, ki spremlja omenjeni abecednik, nam tudi podaja pot, po katerem pride otrok najhitreje do spoznanja, zakaj pišemo.

Po tem potu smo prišli do prvih spisov že konci meseca novembra (šolsko leto se je pričelo 15. oktobra). Takrat smo obravnavali v nazornem nauku »našo hišo«. V zvezi s tem je bil naš prvi spis:

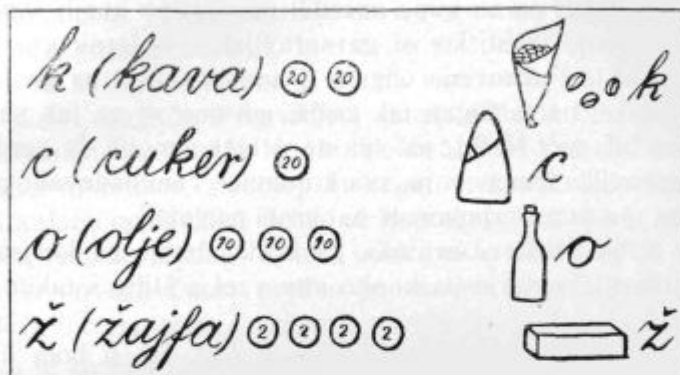
Pri sosedovih so sezidali novo hišo. Treba je bilo tudi nove oprave. Mizar je prišel, in naročili so 1 mizo, 1 omaro, 2 stola, 2 postelji, 2 klopi, 1 škrinjo. Da ničesar ne pozabi, je vzel listek popirja in zapisal to, kar tudi mi vsi zdaj zapišemo na tablice:

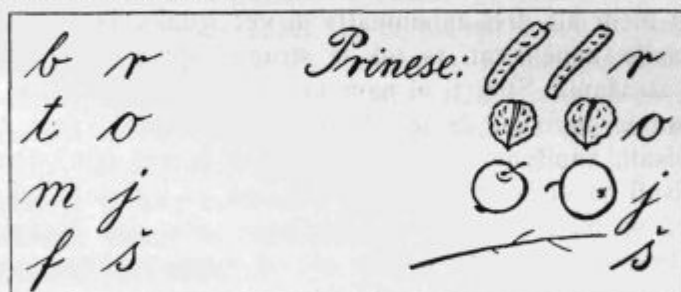
V teh prvih »spisih« tudi risanje podpira umevanje in pomnevanje pismenk, kar naj bi storilo prav pogosto.

Mati pošljejo Tončka v trgovino kupovat. Prišedši do trgovine, pozabi, kaj mu je prinesiti. Priteče domov, vzame svinčnik in listek in reče: »Prosim, povejte mi še enkrat, kaj bi kupil!«

Zapiše:

Sv. Miklavž naj bi prinesel: Bari rožičev, Tončku orehov, Mici jablk, Francu šibo. Zapisuje:

Bržkomogoče sem tudi pogosto jemala kredo v roke, rekoč: Danes ne bom klicala, ampak zapisovala tiste, ki bodo računali: reza m (Mrslavič), mica u (Urek), janža š (Šepec)! Nekaterе črke so se poznale, druge uganile. Splošna zadovoljnost, ko je bilo pogodeno celo ime.

Nato sem postavljala kot »nadzornike« boljše pisce, ki so po svojih močeh zapisavali imena na tablo, kar je zopet vzbudilo občno pozornost.

Treba je še zbuditi v njih potrebo; voljo do pisanja.

Ali to je šele prvi korak.

Treba je še vzbuditi v njih potrebo; voljo do pisanja.

Kako to?

Vsak dan sem jih vzpodbujala, da mi prepovedujejo nekaj iz svojega vsakdanjega življenja. »Včerajšnji dan« je bilo navadno geslo, ki naj bi razvozlja jezičke. Seveda ni šlo hkrati. Komaj da so se najpogumnejši

upali na dan s svojimi doživljaji. Kmalu pa se je razvilo živahno in navdušeno pripovedovanje. Poleg suhoparnih obvestil z domišljijo manj obdarovanih otrok: »Včeraj sem pasel prasico«, »Včeraj sem se s fačko (punico) motila (igrala) — sem čula tudi marsikatero zanimivo sliko in zgodbo iz življenja, n. pr.:

Jaz sem prasico pasel pa sem bil do mraka ž njo v hosti. Tam so listje skup spravljali pa so kupe naredili pa sem po kupih skakal. Potlej sem pa doma listje tlačil, ko so ga spravljali v kolarnico.

Naš Marko je Pučkovega Cigana v vrečo zvezal pa ga je nesel na rami do Šanteka, pa je Cigan tak cvilil, mi smo se pa tak smijali!

Jaz sem bila pri Nežki, pa sva se s fačko motili (s punico igrali), pa sva ji napravili »špampet« pa sva koruznice vanj nadevali; potlej je pa fačka umrla, pa sva jo pokopali pa grob napletali.

Včeraj je bil »šošter« pri nas, pa je dal čevlje na kopito, potlej je »štifte« not deval, potlej je pa kopito vun vzel a štifte s takim hakelnom not popravil.

Meni so sesedov stric včeraj rekli: Čakaj, jaz ti bom dal zobe v usta, da ne boš tak škrbasta, pa so tekli za menoj, jaz sem pa tak bežala!

Vesetje do pripovedovanja je raslo od dne do dne in je naraslo v tako mogočen tok, da ga nisem mogla več iz lepa vladati. Gansbergovo sredstvo »Nicht mehr als drei aufeinmal!« ni več izdalo. To je pa bila ravno prava situacija, napeljavati ta tok iz struge ustnega v mirnejšo strugo pismenega izražanja. Stoj, ti si nam nekaj lepega povedal, to zapišemo. Tonček nam je povedal, da je včeraj prasico pasel. Vsega tega še ne znamo zapisati, zapišemo le eno besedo — katero pač? Prasica. Kdo jo zna zapisati na veliko tablo? Pišite jo tudi na tablice! Tetka so bili v Brežicah pa so mi prinesli cukra. Zapišimo cukr. Itd. Nazadnje preberemo vse besede, in, da ne izgube nič od svoje vsebine, ponovimo ob vsaki prvotno novost.

(Konec prih.)

Uvod v jožefinsko šolstvo.

Dr. Ivan L a h.

(Dalje.)*

Avstrijska šolska reforma.

Priznati se mora prosvitljenemu absolutizmu, da je skušal uresničiti v življenju in v državi mnogo misli in idej sodobne nemške in francoske filozofije. Mnoge kronane glave in visoke osebe so bile med navdušenimi častilci svobodomiselnih nazorov, ki so bili obrnjeni pogosto proti njim.

* Glej „Pop.“ št. 4, str. 115.

Državniki so bili pogosto v skrbeh, kam vodi nadaljna pot, ko so videli vladarje med oboževalci novih idej. Toda te ideje so bile tako razumne in naravne, da so se kazale kot edino prave in jim je bilo težko ugovarjati. Zato se je začelo povsod z reformami: V Nemčiji, v Avstriji, v Rusiji... V Franciji je šlo po starem dalje (»za nami potop«). Friderika, Katerino, Jožefa II. niso strašile zadnje posledice materijalizma: verovali so v nauke racionalizma. Hoteli so razumne podanike. Niso jih motile ideje svobode, enakopravnosti, bratstva: priznavali so jih, ker so bile naravne in so mislili na to, da bi jih uveljavili; ko je stvar postala resna, so mislili drugače. Prosvitljeni absolutizem je bil prav tak kakor njegova filozofija: na zunaj lep in bleščeč, mogočen in zmagovit, na znotraj puhel in prazen, slaboten in negotov. Lepa elegantna zunanost je prikrivala slabo notranjost. Delalo se je drugače nego se je mislilo, moda je prikrivala resnico. Zadnji ostanki polpretekle mrtve dobe se stikajo s prvimi žarki novega časa; predno je zasijal dan, je morala zažareti krvavo-rdeča jutrnja zarja — plamen revolucije.

V svitu te zarje vidimo »filozofo na tronih«, kot junake svojega časa, ki so mnogo dobrega storili za človeštvo. Filozofija jim je tako naravno kazala pot ki so jo hodili in kdo ve, kam bi bil šel razvoj, ako bi ne bil šel na Francoskem tako naravno — v veliko revolucijo, ki je ustavila reformno gibanje. Celo cesar Jožef II., ta najvstrajnejši in najdoslednejši velikih reformatorjev, je dne 28. februarja 1790. preklical vse svoje reforme: »Naj bo zopet tako, kakor je bilo l. 1780., ko smo po smrti svoje matere nastopili vlado.« To je imelo vpliv tudi na šolstvo. Pri reformi šole so se pojavila takoj tri važna vprašanja:

1. Razmerje cerkve in države do šole.
2. Vprašanje financ in organizacije.
3. Učiteljsko vprašanje.

Marija Terezija je bila odločna, toda previdna državna reformatorka. Posebno na polju ljudskega šolstva se ni hotela prenaglit. S početka so zadržavale reformo ljudskega šolstva — državne finančne razmere, toda tudi pozneje se ni mogla cesarica odločiti za načrte, ki so jih predlagale razne komisije. Zato se je to važno vprašanje rešilo šele 1774., ko je bila potrjena Felbigerjeva »Allgemeine Schulordnung«.*

* Ljudskošolsko vprašanje je postalo aktualno takoj v začetku vladanja cesarice Marije Terezije. Leta 1743. je ustanovil c. kr. svetnik pl. Zollern na Dunaju šolo za revne otroke, ki je kmalu našla več podpornikov, in je sledilo še nekaj podobnih šol, ki so prišle pod naslovom »arme Kinderschulen« pod varstvo kongregacije sv. Janeza Nepomuka. Istega leta je sezidal tovarnar Kienmayer na Dunaju sirotišnico, prvi zavod te vrste v Avstriji. Cesarica je posvetila vso pozornost tem zavodom in jih je denarno podpirala. Misliło se je na reformo splošne ljudske šole, vsled česar se je začela ona akcija leta 1752. (Prim. Helfert, str. 62.), ko je hotela vlada vedeti, kake šole so v de-

»Allgemeine Schulordnung« je delo sagauskega opata Felbigerja, ki je bil poklican na Dunaj, da uredi avstr. ljudsko šolo.

Ignac von Felbiger je bil (roj. 6. jan. 1724), sin poštarja iz Velike Glogave, ki je pod Karlom VI. postal plemenit. Felbiger je študiral v Breslavi teologijo, potem je postal vzgojitelj in se je pečal tudi z gospodarstvom. L. 1748. je postal duhovnik in prelat v Sagauu. Začel se je baviti s šolsko reformo, za katero je bilo toliko zanimanja med protestantskimi krogi. Pod imenom šleskega plemiča je šel v Berlin, kjer si je ogledal nove šole. Poslal je tja tudi nekaj gojencev, da bi se vzgojili za učitelje. L. 1763. je izdal »Vorläufige Anzeige von besserer Einrichtung der öffentlichen Realschule zu Sagau.« Po leti so morali priti učitelji z dežele v Sagau, da so videli novo metodo, ki je dobila ime sagauska metoda. L. 1763. je izdal: »Verordnung, nach welcher die Schulen der zum Sagauer Stifte gehörigen Dörfer verbessert werden sollen«. Ta naredba pomeni preobrat v nemškem katoliškem šolstvu. Pridobil je za svoje namene duhovščino, da je nadzorovala šole. V Sagauu je imel predavanje: Das allgemeine und wesentliche von Verbesserung der Privatschulen in Schlesien nebst ausführlicher Behandlung der Beschaffenheit der dabei beliebten Methode. Ministru Schlabrendorfu je poslal spomenico »Promemoria«, kjer razlaga svoje nazore o reformi šole in o ustanovitvi seminarjev za učitelje. Na to ga je Friderik Vel. poveril z nalogo, da sestavi šolsko reformo za Šlezijo in grofijo Glatz. Ta osnova (Das kath. Schulreglement für Schlesien) je bila potrjena l. 1765. Felbiger je šel na delo, da uresniči svoje nazore. V Sagauu je tiskal knjige, v katerih je pojasnjeval svojo metodo. Tudi šolske knjige je izdelal sam. Svoj katekizem je izdal tudi za poljske otroke. L. 1768. je izdal: Eigenschaften, Wissenschaften und Bezeigen rechtschaffener Schulleute. S tem delom je zaslovel kot pedagog. Štirje tirolski duhovniki, ki so bili pri njem v šoli, so opozorili nanj Marijo Terezijo. Od tega časa dobiva sagauska metoda vedno več vpliva pri avstrijskih reformnih poskusih. Oseba sagauskega opata se kaže cesarici kot edina prava rešitev iz težkih šolskih vprašanj, dokler ga ne pokliče na Dunaj, (1. maja 1774.), kjer je dobil Felbiger popolno zaupanje cesarice in neomejeno oblast v reformi.*

Želah. Vlada je hotela to šolstvo izpopolniti po stališču, ki ga je zavzela: da »**spiritualia**« ostanejo cerkvena zadeva, pouk v pisanju in čitanju pa je državna stvar. Vlada si je hotela pomagati s cerkvniki in organisti, ker ni imela učiteljev; glede financ je upala na podporo **plemstva, ljudstva in duhovščine**. Toda kmalu se je pokazalo, da se dvema gospodoma ne more služiti; nastal je spor med cerkvnikom, ki je bil učitelj, in duhovnikom; vsled nejasnega razmerja so nastala nesporazumljenja, neki tak slučaj s Koroškega je dal povod, da je cesarica šolstvo proglasila kot »**politicum**«. L. 1770.

* Cesarica se je preje zanimala za janzeniste, pozneje za filantropiste, ki so prav v tej dobi delali veliko reklamo za svojo filantropsko metodo.

Na Dunaju se je bil že od l. 1767. hud boj za ljudsko šolo. Nasveti, načrti, osnove, poskusi so se vrstili drug za drugim, ne more se reči, da država sama ni imela v sebi sposobnih in zmožnih ljudi; toda noben ni užival pravo zaupanje cesarice. In tako je bila 6. dec. 1774, potrjena Felbigerjeva* »Allgem. Schulordnung«.

Felbigerjeva naloga ni bila lahka, treba je bilo vpoštevati razne nazore v narodno in versko neenotni državi. Zato so mu bili uspehi omogočeni le po naklonjenosti cesarice; po njeni smrti so imeli njegovi nasprotniki dovolj prilike in sredstev, da so nastopali proti njemu, ker cesarju Jožefu njegova šolska reforma in mehanična metoda ni bila po volji in Felbiger je bil prestavljen v Požun, da reorganizira ogrsko šolstvo. Tam je umrl l. 1788.

Poleg »Allgemeine Schulordnung« je izdal Felbiger v Avstriji še dvoje pedagoških del, ki sta bili namenjeni pred vsem učiteljem, t. j. »Methodenbuch für Lehrer der deutschen Schulen« ** (l. 1775.), ki je bila takoj, ko je izšla prevedena na poljski, italijanski, mažarski in češki jezik, in »Kern des Methodenbuches besonders für Landeschulmeister in den k. k. Staaten«, ki je bil istega leta 1777. prestavljen v slovenščino.

»Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in sämtlichen kais. königl. Erblanden« je določal:

1. V vsakem mestu, kjer je župna cerkev ali od nje oddaljena podružnica, mora biti trivijalna šola, kjer se naj uči mladina v verouku, čitanju in nemškem pisanju, računanju, lepem vedenju in gospodarstvu. Za tako šolo naj se najame ena ali dve sobi, ki naj bodeti samo za šolo. Za šolo mora skrbeti občina s pomočjo gosposke.

* Dr. E. Walther piše v svojem delu »Die Grundzüge der Pädagogik Ignatz von Felbigers« na str. 90 sl.: Felbiger ist kein schöpferisches Talent, das die Erziehung in neue und geistesbildende Bahnen zu lenken vermocht hätte. Was seine Theorie charakterisiert, das ist das vollständige Aufgehen in den Bildungszuständen des 18. Jahrhunderts. Keinen originellen Gedanken von epochemachender Bedeutung in der Geistesgeschichte brachte er hervor. Die von ihm vertretene Pädagogik stellt sich dar als eine Sammlung vorwiegend auf dem Boden des Protestantismus erwachsener Erziehungsgrundsätze, denen der Geist des Rationalismus in Katholizismus eingehaucht ist. Da die Macht der Rousseauschen Gefühlswellen das Vertrauen des Abtes zu den Leistungen der Vernunft nicht zu erschüttern vermocht hatte, da kalte Verständigkeit und utilitaristischer Sinn obendrein hervorstechende Eigenschaften seines Charakters waren, so treten bei ihm die Schattenseiten der Aufklärung-Schwunglosigkeit und Nüchternheit, Trivialität und Oberflächlichkeit in der Auffassung der Dinge geradezu greifbar zutage, weit mehr als bei Philanthropen oder bei Rochow. — »Felbiger ist der eigentliche Reformator des katholischen Schulwesens und besaß ein seltenes Organisationstalent«, pravi o njem Volkmer o. c. 141.

** Popoln nemški naslov je dolg; natančneje prim. Kadner o. c. str. 622, kjer se nahaja tudi naslov češkega prevoda in Cuvaj: Gradja za povijest školstva I., 367.

2. V vsakem okrožju mora biti glavna šola s 3 do 4 učitelji (z ravnateljem) in en učitelj verouka. Predmeti v tej šoli so: začetki latinškega jezika, zemljepisja, zgodovine, pismene naloge, risanje, merstvo, domače in poljsko gospodarstvo. Za te šole skrbi šolski zaklad.

3. Poleg teh naj se ustanavljajo dekliške šole, kjer se poučujejo deklice v ženskih ročnih delih. Uče naj učiteljice.

4. Kjer je sedež šolske komisije, naj se ustanovi normalna šola, ki ima nekoliko razširjen šolski učni red glavnih šol (posebno v IV. razredu za one, ki ne nameravajo iti v latinske šole), ter imajo namen skrbeti za učiteljski naraščaj.

5. Verouk poučujejo duhovniki, ki se morajo za to tudi pripravljati, druge predmete lahko uče duhovniki in svetni učitelji.

6. Pravico poučevati imajo samo oni, ki so že preje poučevali, ako so za ta poklic sposobni.

7. V glavnih in normalnih šolah imajo učitelji stalne plače, na trivijalnih šolah pa mora prispevati občina za zadostno plačo, ali pa se sme učitelj pečati z rokodelstvom, ki ni v nesoglasju s šolsko službo.

8. Glede orglarske službe velja: ako ni sredstev za učitelja, naj se porabi nekaj cerkvenih dohodkov za plačo učitelja, ker učitelj služi tudi cerkvi.

9. Šolo obvezna doba se začne s 6. letom. Proti roditeljem in oskrbnikom, ki bi v tem oziru ne izpolnili svojih dolžnosti, naj se strogo postopa. Večji otroci naj hodijo v šole po zimi, manjši po leti. Otroci se sprejemajo v šolo v začetku poletja. Nemarni otroci se lahko obdrže v šoli tudi po 12. letu. Na teden je 28 ur šole.

10. Vsi učitelji se morajo držati šolskih knjig, ki so predpisane. Navodilo, kako se vsak predmet bolj vtisne v razum nego v spomin, najde učitelj v »Methodenbuchu«.

11. V bistvu sestoji novinačin pouka iz pet delov: skupni pouk, skupno čitanje, črkarska metoda (besede, ki si jih je bilo treba zapomniti, so se napisale z začetnimi črkami), poraba tabel in katehiziranje.

12. Metodna knjiga daje navodila za zunanjo disciplino o kaznih in pohvali.

13. Izpiti se vrše vsakega pol leta, kjer dovoljujejo sredstva, naj se dele darila med marljive učence.

14. Učitelji morajo gojiti tudi hišni pouk, ako so za to vsposobljeni. Da vlada v tem pouku enotnost, se izda posebna pravila, starši naj pouk nadzorujejo.

15. Kdor ne gre v latinske (srednje) šole, naj obiskuje ponavljalno šolo, ki traja do 20. leta (na Dunaju do 18. leta).

16. Nadzorstvo nad normalnimi in glavnimi šolami vodi ravnatelj, nad trivijalnimi župnik. Nad gospodarstvom in administracijo pazi krajevni nadzornik, ki ga postavi magistrat ali gosposka.

17. Vse glavne in trivijalne šole so pod vrhovnim nadzorstvom okrožnega nadzornika, ki je navadno ondotni dekan. Ti poročajo okrožnim oblastim.

18. V vsaki pokrajini je šolska komisija, člani komisije so: 2 do 3 svetovalci deželne politične oblasti, zastopnik ordinarijata, ravnatelj normalne šole in en tajnik. Šolska komisija izdaja dekrete o imenovanju, nadzira izpite, imenuje okrožne nadzornike, vodi šolski red in upravlja šolski zaklad. V važnih slučajih vpraša za svet dež. politično oblast. Nižjeavstrijska šolska komisija nadzira vse druge, ki so ji podrejene.

19. Na Dunaju je vrhovno ravnateljstvo normalnih šol, ki je del dvorske komisije. Šolske komisije mu morajo pošiljati poročila.

S tem je bila dana organizacija avstrijskega šolstva.

Felbiger je potreboval za svojo reformo pred vsem dobrih izurjenih učiteljev. Toda ravno teh ni bilo. Tega se je zavedala tudi avstrijska vlada, ki je že preje izpraševala o stanju in dohodkih učiteljev. Poročila pričajo o skrajno ubožnih razmerah učiteljstva. Slišijo se naravnost obupni glasovi.*

Vlada je namreč računala na pomoč občin, duhovščine in plemstva, a se je varala. Značilno je, da je še l. 1772. (7. marca) šlo z Dunaja vprašanje, če je res, da so župniki porabili dohodke učiteljstva za druge stvari.** Razmere se tudi po l. 1774. niso takoj izpremenile in v tem je bilo največ vzroka, da ni uspela prva avstrijska državna šola tako, kakor so si želeli njeni ustanovitelji.

Skrb za dobro pripravo učiteljstva se je pojavila v Avstriji obenem s prvimi poskusi državne ljudske šole. L. 1771. (2. januarja) je bila slovesno otvorjena prva normalna šola po nasvetu šolske komisije pri sv. Štefanu na Dunaju. Pri tej šoli se je osnovala nekaka pripravnica za učitelje. Na tej šoli je poučeval tudi Felbiger v svoji metodi, ko je postal (1. sept. 1774) njen ravnatelj. Toda na eni sami pripravnici se je dalo vzgojiti komaj nekaj učiteljev za mesta; zato je Felbiger napisal svoj »Methodenbuch«, po katerem so se morali ravnati učitelji na vseh šolah. »Metho-

* Gl. Apih o. c. 274. Celo v Prusiji, kjer so bile razmere mnogo ugodnejše in je bilo več pedagogov, učnih zavodov in seminarjev za učitelje, je bil Friderik Veliki prisiljen še leta 1779., da je dovolil, da poučujejo v ljudskih šolah učitelji-invalidi, ki znajo čitati in računati »und sich zu Schulmeistern auf dem Lande auch sonst gut schicken«.

**Gl. Apih 273. st. Nekateri učitelji do 1773. niso dobili druge plače, kakor biro. V teh letih so dobili 120 gld. letno. (Katehet 300.) Takrat se je pogosto igrala igra: Hat der Schulmeister Brot? (Prim. Kadner l. c.)

denbuch« pa je bila obširna knjiga v treh delih, zato je bilo potrebno, da se je podal izvleček za ljudskošolske učitelje.

Takoj pri prvih začetkih državne ljudske šole se je pokazalo, da je Avstrija mnogojezična država. Zato »Allgemeine Schulordnung« ni mogla podati vseh navodil glede jezika, ker se je na Dunaju pred vsem mislilo na nemške šole. Zato se je s splošno šolsko dolžnostjo takoj pojavila vprašanje narodnega jezika v ljudski šoli. Prevodi »Methodenbucha« za štiri nenemške narode (italijanski, poljski, mažarski, češki) kažejo, da se je vlada zavedala, da mora v šoli vladati narodni jezik, dasi se je na drugi strani mislilo, da je šola namenjena pouku nemščine. Posebno v naših južnih provincih so smatrali ljudsko šolo — za nemško šolo. In tako se je začel boj za narodno šolo in — narodnost.

Država je potrebovala šolo zase; ako pogledamo avstrijsko reformo šole, vidimo, da je vse, ki so pri nji sodelovali, vodila želja, da se ljudstvo izobrazí, in gospodarsko povzdigne; v vseh načrtih prevlada praktična realna smer; jezik je bil samo sredstvo, da se vzgajajo dobri državljani. Toda to sredstvo je postalo važno vprašanje. (Dalje.)

Življenje za skorjo starega štora.

Jan. Koprivnik.

(Konec.)

Na levi strani je hodila po štorovem deblu velika čestiljiva mravlja črnorujave bliščeče barve (*Camponotus ligniperdus*); tej mravlji (oplojena samica je) pravijo na Pohorju »božja mravlja«. Menda je iskala primernege mesta, kjer bi se naselila in ustanovila naselbino mravelj svoje vrste, ki žive po gorskih gozdih v smrekah in hojah. Je največja mravlja naših krajev.

Velika lesna osa (*Sirex gigas*), ki je po barvi in velikosti precej podobna sršenu, samo da je daljša in bolj vitke rasti, je počasi korakala po notranji strani skorje ter stresala krila. Ker polaga jajčica v les naših iglovcev, pred vsem v smreko in hojo, ima na zadkovem koncu dolgo leglo. Ličinka žre 4—6 in še več let prej ko se zabuba. Drevo se podere in les razdela, ličinka pa je še vedno živa v svojem rovu. Včasih pride na svetlo razvita osa šele iz bruna, ali deske, celo iz mize, stola ali omare. Pred tremi leti mi je prinesel tovariš pomladi 3 lesene ose, ki so se nekje v njegovem stanovanju v novozgrajeni hiši prerile na beli dan. Velika lesna osa je škodljiva, ljudstvo jo pozna, slišal sem jo imenovati »vald-verderber«.

Strigalice ali strigelj iz reda ravnokrilcev je bilo za skorjo več. Stale so miro na kupu druga tik druge in so se razšle zane kaj časa. Strigalice imajo dolge in tanke tipalnice, precej močna grizala, kratke krilne pokrovke in nežna, okrajšana krila, ki so zgubana kakor pahljač. Na koncu zadka so klešče, s katerimi ščipljejo in uravnavajo krila. Skrivajo se po temnih skrivališčih, včasih tudi v gubah naše obleke, kar je najbrž dalo povod za bajko, da zlezejo človeku v uho. Trohneče rastlinske in živalske tvarine jim služijo za hrano.

V zraku se je v obližju našega štor prikazal tam pa tam kak komar, ki je v visokem diskantu pel okoli moje glave. Lotil se me ni nobeden. Komarji me pa sicer niso zanimali, samo njihovi zaplodki, katerih je bilo v črni vodi štorove votline na stotine in stotine. Vse je mrgolelo komarjevih ličink in bub (komarjeve bube se tudi gibljejo) po smrdljivi vodi. Zvijajoč se zdaj na levo, zdaj na desno, so vodo na vse strani prevesljale, le nekaj jih je mirno ležalo pod vodno gladino in držalo zadkov konec iz vode; te so vsopemale skozi cevne dihalnice zrak v svoje vzdusnice. Komarjeve ličinke se po treh tednih zabubajo, dva tedna pozneje pa pride iz bube komar. Komarji so zelo nadležni, ker pijejo človeško kri, pa le samice, samci žive po listju in cveticah in srkajo rastlinske soke.

Koj pod robom štorovega debla je bilo nekaj kaparjev ali ščitarjev (rastlinske uši), pokritih z belo volno. Veliki so bili kakor polovica na dvojne preklanega konopljinega zrna.

Strigo iz debela stonogov (*Lithobius mutabilis*) sem pri trganju skorje zasačil, ko je ravno žrla mlado ličinko navadnega kleščarja. Urna živalica je kar pobegnila za neodtrgano skorjo na levi strani, svetloba ji ni bila po volji. Striga je po barvi rujava in ima enakomerno razčlenjeno ploščato telo, dolgo do 35 mm, s 15 pari nog, izmed katerih je prvi par preustrojen v močne klešče — nogočelj — ki so na sredi prevrtane in stoje v zvezi s strupno žlezo; nogočelj je neugledno lovilo in grabilo in strup iz njega smrten za žuželke in njih ličinke. Tipalnice so precej dolge, pikčasta očesa združena v kupček. Striga živi za skorjo starih štorov in klad, pod kamenjem in v črni rahli prsti. Redi se z golimi polžeki in mehkiimi ličinkami, zalubnikove ji grejo posebno v slast.¹ Jajčica polaga v prstno rahljico; ličinke so podobne starim, doraslim živalim, samo da so manjše in imajo manje nožic. Striga je koristna.

S strigo je sorodna do 50 mm dolga, po barvi črna železna kačica z valjastim telesom, katera se je kar zvila, ko se je stresel od debela potegnjen del skorje, a se za nekaj časa zopet zravnila in lezla

¹ Gospod nadučitelj A. Petriček mi poroča, da so v Savinjski dolini opazovali, da žre striga tudi ličinke hmelu toliko škodljivega hrošča *Plinthus porcatus*.

dalje. Njene tipalnice so kratke in tanke, grizala šibka brez nogočeljusti in strupne žleze. Vsak telesni dvoobroček nosi 2 para nožic in je znotraj poapnen. Železna kačica se živi s trohnečimi rastlinskimi tvarinami, pa tudi z zelenjavo in klicami.

Ploščati pasavec (*Polydesmus complanatus*), po telesu, velikosti in barvi strigi podoben stonog, je počasi lezel poprek po deblu našega štor, miglajoč s svojimi mnogobrojnimi nožicami. Brigal se ni niti za svetlobo, niti za kaj drugega. Njegovo življenje je slično z življenjem železne kačice.

Karpatškega ali evropskega ščipalca (škorpijona) najdeš pod kamenjem in za skorjo starih štorov in klad; tudi moj štor mu je bil bivališče in zavetišče. Ko ga zagledam med drugimi prebivalci na opazovališču, je ravno požiral mlado strigo; zadnji del njenega tankega telesa je še molel roparju iz ust. Moje počenjanje ga ni nič motilo, ganil se ni z mesta. Vzamem palčico in ga skušam obrniti na hrbet, pa se ni dal, a vendar sem pri tem videl njegovo bledorujavo spodnjo stran. Kaj zapazim na trebuhu? Precej mladih ščipalčkov, ki so bili beli; držali so se materinega telesa (ščipalec je bila samica). Ščipalca se bojimo (jaz se ga nisem upal z roko prijeti), ker občutljivo piči (tako, kakor osa, ne hujše). Želo je na koncu »repa«, t. j. drugega ozkega zadkovega dela, pred želom je strupna žleza. Telo, na zgornji strani temno rujavo, je mehko kakor pergament; nog ima osem, nogam podobni čeljustni tipalnici nosita močne škarjice; z njimi prime plen, ga vzdigne nad glavo in si ga s svojimi 6 pikčastimi očmi, ki stoje predi na glavoprsju, ogleda, potem pa ga z želom zabode in nato počasi pogoltne. Ščipalec žre le živali, ščipalke porajajo žive mladiče, vsakokrat jih porode po 40 do 60 in sicer meseca avgusta. V toplih krajih so ščipalci, ki so s svojim želom celo človeku nevarni.

Dva paje klateža (pajki klateži ne pletejo mrež — nekateri vreče za jajčica — in nimajo stalnega bivališča) sta iskala po štorovem deblu živeža, namreč vsakovrstnih žuželk, katere sta, ako sta jih dobila, zagrabila s čeljustmi, jih zabodla in jim izpila kri.

Matija, tudi **suha večerja** ali **suha južina**, je s stegnjenimi nogami na štorovi skorji na trebuhu ležal in dremal. Dregnem ga s prstom. Zdaj se je vzdignil in stopal dalje, pa nekoliko težko in hromo, ker se mu je zadnja desna noga odtrgala; ležeča na mestu je še dolgo trepetala in se tresla. Na nogah matije sem zapazil nekaj rdečih pičic; ko jih natančneje ogledam, spoznam, da so ličinke pršice košenilke ali **vuzma**, ki vzbuja zaradi svojega žametnega telesa in kakor kri rdeče barve (velika 2 mm) zgodaj pomladi v rahli vrtni in njivski prsti našo pozornost. Matija, katerega telo je 4 mm dolgo, žre drobne živalice; podnevu spi, ponoči šele gre živeža iskat.

Kletnih kočičev ali prešičkov je bilo za skorjo več. Počasi so lazili deloma po štorovem deblu, deloma po skorji, nič jih ni motilo. Kakih 12 mm dolgi, temnosivi kletni kočič je spodaj ploščat, zgoraj pa vbočen in napet. Tipalnici ima dve, nog pa 10, oči so mrežaste, a majhne; pod zadkovimi obročki pa listaste, na robu česljaste škržice. Ker diha s škragami, spada med rake. Živi se kletni kočič s trohnečimi rastlinskimi tvarinami, žre pa tudi zelenjad, zaradi tega je po rastlinjakih, kjer se kaj rad naseli, škodljiv.

Čisto doli pri tleh je bil za skorjo mlad deževnik. Ko sem ga motil, se je začel zvijati in premetavati. Ker se redi z napol strohnelimi rastlinskimi odpadki in z rahlo prstjo, je našel za skorjo nizko pri zemlji dosti hrane.

Na svetu menda ni živali, ki bi imela toliko sovražnikov, kakor jih ima deževnik. Lovijo in žrejo ga krt, rovke, jež, slepiči, pupki, vsakovrstne ptice, če se prikaže na površju, hrošči brzci in kratkokrilci, stonogi i. dr. Koliko pa jih preseka, prereže in razmesari človek s svojim orodjem, ko rahlja in obdeluje zemljo! Ako bi se tako močno ne razmnoževal, bi ga že davno ne bilo več. Razplodila ima deževnik (vsi deževniki so dvospolniki) v takozvanem »pasu«, ki na koncu prednje telesne četrtine (na 28. do 31. obročku) obdaja telo. Deževnik pospešuje nastajanje prhljice in odpira zraku dohod do rastlinskih korenin. Njegovo delovanje pri razpadanju rudnin in hribin v prhljico je tako važno, da je posvetil dolg spis temu delovanju celo Darwin.

Razen večih, s prostim očesom različnih živali še živi za skorjo mnogo micanih in premicanih živalic, ki jih pa vidimo le skoz povečevalno steklo.

Izmed rastlinskih bitij za skorjo omenim samo belo, precej gosto mrežo tankih niti. To je podgobje (podlaga tisti toliko škodljivi glivi, ki razjeda, razkraja in uničuje po človeških stanovanjih les in kateri pravimo volk (Merulius lacrymans). Ker se vsled posebnih notranjih dogodkov v stanicah glivinega podgobja odceja voda s staničnim sokom v taki obilici na površje podgobja, da nastanejo tu svetle, solzam podobne kapljice izcejene tekočine, so dali Nemci glivi ime »solznica«, ali »solznik«, Tränenschwamm. Zatira se volk z zamakanjem z 1—2% raztopino karbolove kisline ali pa lizola v navadni vodi, tudi s petrolejem.

Kakor pa je volk nevaren lesu po človeških stanovanjih in poslopjih sploh, tako važno vlogo igra v gospodarstvu prirode.

Po gozdu razpadajo in trohniijo suha debela, štori, klade, suhe veje, staro listje in drugi mrtvi rastlinski deli. Glavna kemična sestavina lesnine v teh rastlinskih delih je staničnina ali celuloza. **In ravno staničnina kakor drugi ogljikovodani, se razkrajajo in razpadajo posebno naglo pod vplivom in s posredovanjem volka v ogljikov dvokis in vodo, da prideta**

ti dve rastlinski hranivi kolikor toliko hitro zopet v zrak, iz katerega ju je bila vzela poprej rastlina.

Seveda so v lesu razen volka še druge glive, ki pospešujejo razkrojevanje in razpadanje staničnine. Zlasti veliko število bakterij podpira volka v njegovem razkrojevalnem delovanju.

Na koncu še omenim, da sem v mislih in pred očmi imel, ko sem pisal to prirodopisno sliko, ž i v a l s k o z a d r u g o, kakoršne nam priporoča v raziskavanje, opazovanje, proučevanje in porabo v šolskem pouku Junge in katerih že mnogo poznamo.

Razgled.

Časopisni vpogled.

Monatshette für Pädagogik und Schulpolitik. 4. zvez. **Widerstreit im Wesen der Willensbildung** je odstavek iz knjige »Die Philosophie in der Pädagogik« pl. Brockdorffa. Četudi je le odstavek, se čita kot kratka, zaključena celota. Sodili bi, da mora biti omenjena knjiga za pedag. filozofijo precejšnje vrednosti. — **Therapeutik der Seele** dr. H. Pudorja je poljudno in zanimivo pisana pedag.-psihol. črtica, ki posega globoko v snov, ki jo obravnava. — »**Ueber Zeugenaussagen der Kinder**« je pač vredno, da se prečita. Nudi množico konkretnih slučajev, na podlagi katerih razpravlja ravnatelj B. Damm in momente, ki vplivajo na otrokovo izpoved. Zlasti štiri pogovarja natančneje: 1. drug kraj, 2. nenavaden čas, 3. druge osebe, ki same izzivajo izpoved in 4. nenavadna, nedoločna, nejasna vprašanja. — Direktor O. Karstädt je sestavil pod naslovom »**Die Beliebtheit der Aufsatzthemen**« kopico naslovov, ki so si jih izbrali pri njem za spise otroci sami. Sestavil je tudi številno, katera temata so najbolj priljubljena; tu je našel — popolnoma odgovarjajoče subjektivnemu otroškemu nazoru — da so jim iz nazornega in spoznanjskega kroga najljubše »življenske prigodbe«. Sestavek je zanimiv donesek k vprašanju prostega spisa. — »**Einiges über Interpunktion**« (Fritz Helling) je drobno zasnovana stvarna črtica o interpunkciji. — V **Zeitbilder** poziva uredništvo na združenje za znanstveno pedagogiko, pod **Hinweise und Glossen** pa so misli psihiaterja dr. Stiera o zamujanju šole in nočnem postopanju otrok. —

5. zvez. J. H. Meyer je posvetil 150. rojstv. dnevu Fichtejevemu prvi članek pod naslovom »**Pädagogische Gedanken Johann Gottlieb Fichtes in seinen Reden an die deutsche Nation**«. Fichte je — kakor znano — bil interesiran po delu Pestalozzijevem imel te govore v Berlinu v zim. teč. l. 1807./1808., in to delo je glavno pedagoško filozofa Fichteja, zakar je tudi prav, da mu posvete Nemci ob jubileju večjo pozornost. Za nas ima pomen splošnega vzgojeslovja. — Iz pravkar izišle knjige »**Lebensunterricht**« W. Ehlerja je tu odtisnjen odstavek »**Das Bild im Unterricht der ersten Schuljahre**«. Ker objavimo o delu daljšo oceno, se ne spuščamo v razgovor tukaj. — »**Bilderdienst in der Naturgeschichte**« (E. Hassenpflug) je zanimivo, četudi ne pove toliko novega kakor »**Die Vorbereitung des Schülerversuches in der Physik**«, ki je tudi ponatisk iz novejšega »**Aus der Praxis der Arbeitsschule**«, ki ji tudi posvetimo več pozornosti na drugem

mestu. Odstavek še v ti številki ni dovršen. — V *Zeitbilder* je za nas brezpomembna polemika, v *Hinweise in Glossen* opozarjamo zlasti na razgovor o dolžnosti države pri mladinski vzgoji. — Obširen *Literatur-Bericht* zaključuje zvezek. —

Pav. Fl e r é.

Pedagoški paberki.

—I. **Nevarnost kinematografskih gledališč za mladino** iznaša dr. Robert Lang v časniku »Zeitschrift für Kinderschutz und Jugendfürsorge« ter prilaga zelo zanimiv statistični material. Leta 1909. je bilo po vsem svetu 70.000 kinematografov, v Avstriji nemara 500, na Dunaju 100. Leta 1909. je bilo na Dunaju v kinematografih 9 milijonov ljudi, sedaj hodi na leto tam 10 do 18 milijonov oseb v kinematograf. Koliko otrok hodi v ta gledališča, o tem govori poročilo ljudske in dekliške meščanske šole v desetem okraju. Od dečkov je bilo v kinematografih 96,5 %, 35,5 % pa je redno hodilo v kinematograf, zato pa ni videlo Štefanov stolp 14%. Deklic je bilo v kinematografih 73%, 9 % jih je redno hodilo, a 29 % ni videlo omenjenega stolpa. Na neki dekliški šoli v Berlinu je hodilo 25 % učenk v kinematografe.

—I. **»Institut J. J. Rousseau.«** Pod tem imenom bodo 15. oktobra tekočega leta v Ženevi odprli višjo pedagoško šolo, katero bode vodil P. Bové, profesor filozofije in pedagogike na univerzi v Neušatelu. Razen njega bodo stopili v profesorski zbor profesor eksperimentalne psihologije v Ženevi Claparede, profesor filozofije v lozanskem vseučilišču Milliou in mnogo drugih učenjakov, pedagoških specialistov. Institut bode ob istem času šola in znanstven zavod; nujal bode svete z ozirom na pouk pedagogom in osebam, ki žele se posvetiti pedagoški karijeri (tudi karijeri šolskega zdravnika); v institutu bodo pa tudi delovali na različnih pedagoških poljih, da se znanost poglobi.

I. katerim črkam je zajamčena bodočnost v elementarnem pouku. Tako je naslovljen članek Karla Bürklena, ravnatelja zavoda za slepce v Purkersdorfu pri Dunaju v »Östrr. Schulbote« v katerem dokazuje, da je velika antikva (A, B, C itd.) najenostavnejša in najbolj razločna pisava. Dokazuje, da je ravno ta pisava uvedena pri pouku slepcev. in ne brez vzrokov, ker sestoji samo iz dveh elementov, ravne črte in loka, ki se uporabljata ali sama I in C, ali pa v sestavah: dva loka O, ravne navpične in vodoravne črte L, T, H, F, E, zveza poševnih premih črt X, V, W, M, poševnih, vodoravnih in navpičnih N, Z, K, A Y, lokov in premih J, D, U, P, R, B, S; Ločila so pridejana pri Ö, U, Ä, Q in G. To je tudi prvotna pisava, iz katere se je razvila mala abeceda in kurzivno pismo. Slepici to pisavo s tipom najlaglje čitajo. Tudi otroci bi te črke najlaglje pisali. Iz teh črk bi se igrave izvajale majhne črke in pisane črke. Zato bi bilo najbolje začeti v elementarnem pouku s preprosto veliko antikvo. Kar se tiče ugovora, da se besedna slika (Wortbild) težje shvača v antikvi, to je pač samo stvar vaje. Mi odrasli nismo navajeni na uporabo samih velikih črk. Ko bi z malega čitati redno takšne besede, potem bi že šlo. — Vendar pa moramo računati s faktom, da se učence mora vendarle privaditi na besedne slike sestoeče iz malih črk. Pisanje z velikimi črkami bi torej samo zadrževalo (čitamo namreč **besede** in ne posamezne črke), zato pač ostanemo pri starem. Samo eno bi lahko sprejeli: črke naj bodo v začetnem pouku popolnoma enostavne, da učenec lahko zapomni obliko črke brez vseh sranskih težav, ki jo povzročajo nepotrebni okrasni črk. Te okraske učenec polagoma premore, ko pozna prvotne oblike do dobra.

Šolska higijena.

—I. **Higijena pljuč in ročna dela.** Dr. Maks Oker-Blom, znan po svojih seksualno-pedagoških spisih, docent za šolsko higijeno na univerzi v Helsingforsu, je priobčil v »Internationales Archiv für Schulhygiene« razpravo o vplivu raznih šolskih predmetov

na dihanje. Pravi, da škoduje pljučam zlasti sedenje pri ročnih delih; pletenje n. pr. onemogočuje delovanje levega gornega krila pljuč, ki navadno več zraka vsesa kakor desno. Zato priporoča, naj se ročna dela večkrat prekinejo za nekoliko minut, katere naj se uporabljajo za globoko dihanje združeno s primernimi telesnimi kretnjami. Tako postopanje ne samo da koristi pljučam, ampak tudi prepreči, da se razvijejo skrivljenja hrbtenice. Par minut več ali manj pouka ne pomeni mnogo; samo da se ohrani zdravje otrok.

—l. **Veličina glave in duševni razvoj otrok.** O tem vprašanju referira dr. medicine Z. Baiertal v 7. zvezku Mednarodnega arhiva za šolsko higijeno. Veličina glave pripušča po njegovem mnenju sklep na nadarjenost otroka. Zmeril je obseg glave nad 12.000 otrok. Našel je, da je bila nadarjenost 7-, 10- in 12- do 14letnih otrok posebno velika, ako je znašal obseg glave 48, 49 in pol in 50 in četrt centimetrov pri dečkih, in 47, 48 in pol in 49 in pol centimetrov pri deklicah. Otroci z majhnimi glavami so bili duševno vsi zaostali.

—l. **XV. Mednarodni kongres za šolsko higijeno** in demografijo bo sklican za čas od 10. do 15. sept. 1912 v Washingtonu. Tretja sekcija se bo pečala s higijeno detinje rasti in s šolskim življenjem. Program je tale: 1. Domača higijena (hig. rasti, hig. vzgoje, hrana); 2. higijena učencev; 3. higijena šolske opreme; 4. higijena pouka; ta točka je posebno obsežna, ker spadajo sem: utrujenost, shvatljivost in njena indiv. in plemenska razlika, fiziške in psihične posebnosti obeh spolov, skupni pouk, metode pouka, dolgost šolskega dne itd.; 5. higijena v zvezi s fiziškimi nedostatki učencev; 6. higijena učitelja.

Šolske in učiteljske vesti.

Statistiko ljudskega in meščanskega šolstva na Štajerskem za leto 1911 je pravkar izdal štajerski deželni šolski svet. Po tem izkazu je bilo dne 31. decembra 1911 na Štajerskem 21 javnih meščanskih šol z nemškim poučnim jezikom. Od teh je bilo 7 deških in 14 dekleških. Zasebnih meščanskih šol je bilo 13, vse z nemškim poučnim jezikom, in sicer 5 deških in 8 dekleških. (Od 34 meščanskih šol na Štajerskem ni torej niti ene s slovenskim poučnim jezikom!) Spodnještajerski Nemci imajo 6 meščanskih šol. Javne meščanske šole so šteje 119 razredov (+ 7). — Vseh javnih ljudskih šol je bilo 31. decembra 1911 na Štajerskem 898 (+ 4). 60 je bilo deških, 54 dekleških in 784 mešanih šol. Slovensko se je poučevalo na 277, nemški na 621 šolah. Od 898 šol jih je bilo enorazrednih 170 (18,93 %), dvorazrednih 221, trirazrednih 161, štirirazrednih 117, petrazrednih 129, šestrazrednih 82, sedemrazrednih 17 in 1 osemrazrednica. Nobene enorazrednice ni bilo razun v avtonomnih mestih še v slovenskih šolskih okrajih Ormož, Ljutomer, Sv. Lenart, Zg. Radgona in Slov. Bistrica ter v nemških Arnovž, Fehring, Feldbach, Radgona. Tozadevno smo torej Slovenci na boljšem; obenem se vidi, da imajo Slovenske gorice najvišje organizirano ljudsko šolstvo na celem Sp. Štajerskem. Število zasebnih ljudskih šol je znašalo 54, med njimi 5 s slovenskim poučnim jezikom, tako da je vseh slovenskih ljudskih šol na Štajerskem 282, nemških pa 670. Razmerje šol je bilo torej kakor 1 : 2,3, prebivalstva pa prilično kakor 1 : 3,5. Šoloobveznih otrok je bilo dne 31. decembra l. l. 222.599 (111.582 dečkov in 111.017 deklic). Od teh ni bilo zaradi abnormalnosti zmožnih za pouk 3660 (1,64%), pouka pa ni obiskovalo 3149 (1,41%) otrok, dasi so bili normalno razviti. Od slednjih jih odpade na slovenske okraje Sevnica 480, Laški trg 389, Konjice 306, Kozje 303, Gornji grad 263, Brežice 222, Celjska okolica 221, Marnberg 129, Slovenjgradec 123, Šoštanj 89. Med nemškimi šolskimi okraji stoji tozadevno na prvem mestu Voitsberg z 89 otroci. V sevniškem okraju je skoraj petina otrok brez pouka (480 od 2533!), v laškem devetina, v kozjanskem desetina. Te številke so strašne — naj mislijo merodajni krogi v prizadetih okrajih na nje!

Slovenske ljudske šole je obiskovalo okroglo 64.000, nemške 138.000 otrok. In med nemškimi je gotovo, če vpoštevamo mesta, šulferajnske šole po deželi in velike delavske kolonije po Srednjem in Zg. Štajerskem do 5000 slovenskih otrok.

—I. **Dan miru** hočejo uvesti na Moravskem. Ta dan bi se naj predavalo učencem o dobrotah svetovnega miru, o mirovnem gibanju itd. Tak dan je doslej uveden od leta 1907. na Ogrskem od l. 1911. na Koroškem.

—I. **Učiteljeve počitnice** naj služijo učiteljevemu nobrazovanju. Tako priporoča »Škola i Zizn« in dostavlja, da bi morala država omogočiti zlasti mladim pedagogom poset ferijalnih tečajev. Kakor skrbi vlada za šolske potrebščine, tako bi morala skrbeti za daljnjo naobrazbo učiteljstva. Nikjer brezdjelje ni tako nevarno kakor v šolstvu. Učitelji, ki se ne izobrazuje, nazaduje nevzdržno; kmalu je samo karikatura vzgojevalca. Škodo nosi narodna šola, torej narod sam.

—I. **O značaju učiteljskih počitniških tečajev** razpisalo je »Društvo vzajemne pomoči pri učiteljskem zavodu v Moskvi« anketo. 70% odgovorov zahteva za te tečaje praktični značaj. Ne teorija, ki je učiteljem dostopna v knjigah, praksa manjka. In zato naj bi predavatelji na takšnih tečajih pazili na ta glas, ki jim kaže pot do pravega cilja.

—I. **Kulturni škandal.** Osrednje društvo čeških učiteljev na Moravskem izdaja spise J. A. Komenskega. Najboljši poznavalci tega velikana ustvarjajo tu epohalno pedagoško delo. Izdaje ima namen, predstaviti vsemu kulturnemu svetu prvič popolno in definitivno vse spise prvega pedagoškega genija celega sveta. Vrednost tega podvzetja je priznalo tudi naučno ministrstvo, ki je O. D. podelilo za leto 1911/12 subvencijo 5000 K in obljubilo daljšo podporo. O. D. prosilo je tudi moravski deželni zbor za podporo. Prošnja je bila na predlog uč. Kadličaka izročena deželnemu odboru, ta pa je prošnjo odklonil. Ravno tako se je odbila prošnja Društva muzeja Komenskega in za subvencioniranje vseučiliških tečajev. »Čas« piše o tej zadevi: »Mrzost, sramota je to. Če ministrstvo ni imelo poguma, prošnjo odbiti, a rodna zemlja Komenskega jo odkloni, potem se nam vzbuja čut, kakor bi na Moravo legla tema. Brez krika in vika bi se morali takšni ljudje vreči iz narodnega telesa. Kulturna politika moravske dežele je v klerikalnih in akulturnih rokah.«

—I. **Učitelj brez mest** je na Češkem okoli 1600. Meseca julija se to število pomnoži za 1400. — Na čeških učiteljskih bi morali uvesti druge slovanske jezike, da se lahko posvetijo abiturijenti delu v drugih deželah, n. pr. v Bosni. Duševnega proletarijata bi se morala bati vsaka država.

—I. **Učitelji na Srbskem poslanci.** Pri zdanjih volitvah v narodno skupščino je kandidiralo 8 srbskih učiteljev. Štirji učitelji so izvoljeni, in sicer: Blagoje Ilić iz Aleksinca, Tihomir Konstantinovič iz Čačka, Miladin Stevanovič iz Požege in Pera Vuksanovič iz Kuršumlije.

—I. **Zanimiva šolska zgradba.** Šolski okraj Mödling si je omislil potovalno šolsko poslopje. Šola je iz lesa, v baroškem slogu in stoji na žrdeh, ki so vsajene globoko v zemljo. Meri 12,75 m × 6,6 m. Pred učilnico je predsobje. Tla so namazana z oljem proti prahu. V učilnici je prostora za 70 otrok. Svetla je in ima 5 visokih oken. Stala je zgradba 6800 K. Poslopje je v dveh dneh porušeno in zopet postavljeno. — Takšno poslopje bi postalo lahko koristno za šolske okraje, v katerih je treba še mnogo novih šol, kakor na pr. v Istri.

—I. **Organizacija čeških učiteljic ročnih del** ima letos 741 članic proti 400 leta 1908. Ustanovila si je svoje glasilo »Organisačni Vestnik«, na katero so naročene tudi moravske in šleske učiteljice ročnih del; tiska se v tisočih izvodov. Organizacija prireja nadaljevalne tečaje, podpira humanitarna društva, si je ustvarila fond za naglo pomoč članicam in ustanovila svojo čitalnico in knjižnico v Pragi. Na glavnem zborovanju

dne 27. maja so sklenile učiteljice ročnih del, da se ima organizacija popolnoma odcepiti od »Osrednjega društva čeških učiteljic«.

—I. **Zanimiv predlog.** Pruska vlada je že pred leti odločila, da se ima plačati onim učiteljem, ki že čez deset let službujejo na eni in isti enorazrednici, doklada 100 mark. Sedaj predlaga v nekem württemberskem listu to doklado tudi učiteljem enorazrednic na Württemberskem. Predlog utemeljuje^a iz istino, da nič šoli tako ne škoduje kakor prečesto menjevanje učiteljev; zle posledice so posebno občutne na enorazrednicah. Marsikateri učitelj pa ni poseben prijatelj sprememb in bi rad ostal na svojem mestu, ko bi ga ne prisilile neugodne gmotne razmere, da si poišče boljšo službo. In takim naj bi pomagala država! Šola bo imela najlepše koristi od te žrtve. Samo če se učitelj in dom že dlje časa poznata, more se med obema razviti prijateljstvo in zaupnost. Čim dlje je učitelj na eni šoli, toliko bolj so mu znani krajevni odnosi. In tako bi se lahko navedlo še mnogo vzrokov, s katerimi se da utemeljevati gori omenjeni predlog.

—I. **Gališko narodno šolstvo.** Narodno šolstvo v Galiciji je še vedno globoka rana Poljakov. Šolska obveznost traja tamkaj še vedno 6 let (od 6. do 12. leta); ponavljalna šola niti ne šteje. V občinah, kjer so bile šole že ustanovljene, v šolskem letu 1909/10 od 1.204.826 otrok 167.304 sploh ni bilo vpisanih, a od vpisanih 52.937 otrok ni bilo nikdar v šolo. In vendar je bil šolski obisk za 42.454 otrok boljši nego v prejšnjem letu. Od 100 otrok jih je hodilo v šolo 81,8; takšen odstotek je veljal za vso Avstrijo v sedemdesetih letih. Galicija je torej za dobrih trideset let zaostala. Razen otrok, ki so dolžni hoditi v šolo, pa je v Galiciji še takšnih otrok, ki niso dolžni hoditi v šolo, ker ni šol, katere bi mogli obiskovati. Leta 1910. je bilo še 463 občin brez šole. To so večinoma gorske občine, zapuščene, kamor ne dospeje oko poljskih »narodnjakov«, glasovite poljske žlahte. Namesto borbe z Rusini bi jim bilo priporočati borbo z lastno nekulturnostjo.

—I. **Število učencev ljudskih šol na Dunaju se zmanjšuje.** Pred dvema leti je bilo število učencev ljudskih šol za 749 učencev manjše nego eno leto prej. Letos pa je 4105 učencev manj nego lani: v prvem razredu je 2087 učencev manj, v drugem 1692 in v tretjem 1137. V drugih razredih, zlasti v meščanskih šolah je število nekoliko naraslo, toda kmalu pride vrsta tudi na te razrede.

—I. **Nekoliko šolske statistike.** Na Spodnjem Avstrijskem spada 1 učitelj na 229 prebivalcev, na Dunaju na 450, na Moravskem 307, v Pragi 848, v Vorarlbergu 423, na Štajerskem 461, v Šleziji 493, na Goriškem 500, v Galiciji 658, v Bukovini 673, na Kranjskem 674, v Dalmaciji 845, v Istriji 930. — Na 1 učitelja meščanske šole spada prebivalcev na Češkem 2172, v Pragi 909, na Moravskem 2989, v Šleziji 5000, na Solno-graškem 5263, na Spodnjem Avstrijskem 6000, na Dunaju 1262, na Gornjem Avstrijskem 7477, na Koroškem 8333, na Štajerskem 13.462, na Gališkem 15.000, v Dalmaciji 15.385, na Vorarlberškem 15.556, v Gorici 26.667, na Kranjskem 45.455, na Tirolskem 90.000, v Istriji 100.000.

Srednje in višješolski vestnik.

Pedagoška akademija v Petrogradu. Kakor vsi kulturni narodi vedo tudi Rusi, da brez dobrih šol ni prosvete in da dobrih šol ni brez dobro naobraženih učiteljev, ker v resnici je šola učitelj. Ruska vseučilišča doslej še nimajo posebnih stolic za znanstveno pedagogiko in tudi drugi zavodi ne odgovarjajo modernim pedagoškim zahtevam. O tem piše »Ruskaja Škola«: Pri nas doslej ni bilo in ni pedagoške vede. Zato tudi pri nas ni avtoritativnega središča za pedagoške zadeve. Ali čas uhaja in dela je mnogo. Zavozlano vprašanje o vzgoji, o tem »najvažnejšem in najtežjem ljudskem problemu«, kakor pravi Kant, zahteva složnega in skupnega dela. Zategadelj treba zediniti naj-

boljše in najčilejše moči, ki bi naj rešile ta težavni problem. Zediniti je treba pod praporm vzgoje različne predstavnike vede, da bi se moglo to delo srečno nadaljevati. — Temelj ruske pedagoške akademije je bil pedagoški muzej v Peterburgu, kjer so bili ustanovljeni leta 1904. prvi pedagoški tečaji. Šolski in učni red pedagoške akademije je potrdilo ministrstvo z odlokom od 18. avgusta 1907. Po tem redu je akademija samostalen zavod, ki je podrejena direktno ministrstvu; njegovi profesorji morajo biti doktorji ali vsaj magistri. Sluhatelji morejo biti mladeniči in mladenke, možje in žene brez razlike narodnosti in vere, ki so končali studije na višjih šolah. Pedagoški tečaji te akademije trajajo dve leti. Peterburška akademija je bila otvorjena šele 1. septembra 1908., ker je bilo treba mnogo priprav in časa za sestavo profsorskega zbora. Prvim predsednikom akademije je bil imenovan A. N. Makarov, namestnikom M. M. Kovalevskij, tajnikom A. P. Nečajev. Radi trajne bolezni je Makarov kmalu odstopil in zamenil ga je Kovalevskij. Že prvo leto je imela akademija 114 rednih in 34 izvanrednih slušateljev, t. j. takšnih, ki so imeli samo izpričevalo zrelosti srednje šole. V pedagoški akademiji se vršijo predavanja iz pedagoške psihologije, iz pedagoške zgodovine in iz šolske administracije. Toda potrebno je tudi znanje anatomije, mikroskopije, fiziologije, psihologije, zgodovine, filozofije in pravne enciklopedije. Odločili so, da se bodo vršili posebni tečaji za te predmete, ki jih bodo predavali odlični strokovnjaki. Kmalu so spoznali tudi potrebo vadnice za praktiške poskuse, zato so priključili tudi takšen zavod akademiji. Profsorski zbor je odločil, da morejo pohajati akademijo tudi absolventi konservatorija ali umetniške akademije, da bi postali iz njih umetniki, ki bi znali svojo umetnost tudi vsestransko popolno predavati. Od leta 1910 izdaja akademija tudi strokovne spise svojih članov in druge znanstvene publikacije. K. Pr.

a. C. kr. osrednji zavod za ženske obrti na Dunaju. Velikansko moderno poslopje na Dunaju služi temu zavodu, ki je pod ravnateljem Viljem Hamannom podrejen ministrstvu za javna dela. Vzorno urejen zavod ima sledeče šole: 1. Učilišče za učiteljice ženskih obrti. Sprejemajo se avstrijske državljanke, ki so dovršile 19. leto, imajo izobrazbo odgovarjajočo meščanskim šolam, ki so absolvirale žensko obrtno šolo, imajo najmanj enoletno obrtno prakso ter položijo z uspehom sprejemni izpit. Število učenk je omejeno na 12. 2. Dvorazredna ženska obrtna šola, ki služi obenem kot vadnica za obrtne učiteljice. Z njo je spojen atelje za šivanje perila in oblek ter posebni in večerni tečaji za nadaljno izobrazbo obrtno zaposlenih žensk. 3. Dvoletna obrtna šola za vezenje, ki tudi ima atelje za umetno vezenje. 4. Šola za popravljanje gobelinov in tkanje, istotako z ateljeom. Sprejme se le 6 učenk, ki po dovršenju šole dobijo služka v ateljeju. Starost najmanj 15 let. Te šole nudijo dekletom izobrazbo za primerne dobičkanosne ženske poklice. Seveda so z nemškim učnim jezikom v prvi vrsti za Nemke, zlasti za Dunajčanke. A koristno bi bilo, da se tudi katera Slovenka izobrazí v ženski obrti.

Šolstvo na slovanskem jugu.

—a. Četrti kongres bolgarskih učiteljev v Turčiji. Koncem decembra 1911 so imeli bolgarski učitelji iz Turčije svoj 4. kongres. Njihova organizacija obsega 43 društev; od teh je 26 dalo podatke o svojih članih, ki jih je 782. Na kongresu je bilo 28 delegatov. Razpravljali so šolske in stanovske zadeve.

—e. Na bolgarski univérzi v Sofiji bilo je letos v letnem semestru skupno 2106 zapisanih dijakov, med njimi 543 ženskih.

— Kakor piše bolgarski časopis »Pravo«, ki izhaja v Solunu, naročilo je turško ministrstvo prosvete, da se tiska 100.000 lepopisnih zvezkov, 500 zemljevidov, 5000 iztisov abecednikov in 50000 učnih knjig zgodovine za albanske šole. Vse bode tiskano na albanskem jeziku z latinico.

—e— Sofija.

Bolgarsko šolstvo v evropski Turčiji. Izizšla je ravno kar v »Letostruju« (kole-darju), katerega izdaja »bolgarska matica« v Carigradu **statistika bolgarskih šol v Makedoniji in v Odrinskem vialetu.** Te šole so pod upravo bolgarskega eksarha v Cari-gradu. Vseh teh šol je bilo 1378 z 79.593 učenci in učenkami. Učiteljev in učiteljic na teh šolah je delovalo 2212. Te številke dosti jasno govore o prosvetnem stanju bolgarskega ljudstva v teh deželah. Marskoga bodo celo iznenadile. —e— Sofija.

Bolgarsko prebivalstvo in šolstvo pred 25 leti in danes. Letošnje jeseni se praznuje 25 letnica vladanja kralja Ferdinanda I. Ob tej priliki izdado vsa ministrstva v posebni knjigi važnejše podatke iz vsakega resorta. Iz te knjige, ki se ravno kar začena tiskati, posnemamo sledeče za nas zanimive podatke: L. 1887. štela je Bolgarija 3.137.505 prebivalcev, a leta 1912 šteje 4.432.431. Torej se je povečalo za 1.294.926 prebivalcev. Čitanja in pisanja večjih je bilo l. 1887 med moškimi prebivalci 17 odstotkov, a letos 45 odstotkov; med ženskimi prebivalci pa se je povzdignilo v istej periodi od 4 odstotkov na 16 odstotkov. Res, lep napredek! —e— Sofija.

Po ravno kar izišli **šolski statistiki kraljevine Bolgarske** posnemamo sledeče obče številke: Vseh ljudskih (narodnih) šol po vaseh ni mesth bilo je (l. 1908/9) 4735. Na njih je poučevalo 9945 učnih močil, med katerimi je bilo 3854 učiteljic. Učencev je bilo 203.841, a učenk 172.077; skupno 435.918. Stroškov za ljudske šole je imela država 12.227.385 levov ali frankov. Med tem je šlo za učiteljske plače 9.445.416 levov. — Med učenci je bil seveda glavni kontingent Bolgarov — pravoslavni; a drugih narodnosti razmeroma manje, n. pr. katoliških 13 s 1267 učenci in 46 učelji. Turških ljudskih šol, katere tudi bolgarska država vzdržuje, je bilo 1132 s 1325 učitelji (med njimi 47 učiteljic) Učencev je bilo na turških šolah 31.702 a učenk 27.716. Židovi imajo 24 šol, Tatari 51, Armenci 12, Orki 2, Romuni 2, Cigani in Lipovani po eno šolo. —e— Sofija.

Inostransko šolstvo.

—I. **Učitelji brez plače.** Učitelji drinskega njezda v Rusiji že nekoliko mesecev niso prejeli plače. Prodali so vse svoje imetje, da morejo prehraniti sebe in družino.

—I. **Naobraževalni tečaji za ruske učitelje** so se zelo pomnožili. Lani je bilo 93 po-čitniških tečajev z 10.545 slušatelji. Stali so 285 tisoč rubljev. Letos jih bode še več. Vs zemsiva tekmujejo v nakazanju vsot v ta namen. Utijsko zemstvo je nakazalo 13 tisoč rubljev za učiteljske tečaje.

—I. **Srednješolstvo v Rusiji** zelo napreduje. Naučno ministrstvo je odredilo v tekočem letu odpreti v različnih mestih carstva 18 gimnazij, 10 realk in 3 progimnazije. Za pripravo mestnih učiteljev odpro l. 1912/13 6 učiteljišč. Za elementarne učitelje odpro 14 učiteljskih semenišč.

—I. **Razredi za slabonadrajene v Hemnicu.** Hemnic je eden važnejših fabriških centrov na Saškem. Mesto je uvelo med prvimi manheimski šolski sistem. Kakor je Sickinger za Mannheim uredil paralelke za slabonadrajene, po istem načrtu so to izveli tudi v Hemnicu. Izvestje za 1910/11, nedavno izdano, poroča o uspehih: Šest okrožnih šol je imelo skupaj 25 paralelk. Te paralelke je obiskovalo 631 otrok, 301 deček in 330 deklic. Povprečno je torej imela vsaka paralelka 25 učencev, v resnici pa je število obiskujočih iznašalo 16—35. Od teh 631 otrok je prestopilo v višji razred 361 učencev, torej 57 odstotkov, v normalno šolo se je povrnilo 125 učencev (20 odstotkov), izstopilo pa je po konfirmaciji 66 učencev (10 odstotkov); ostalo je v istih razredih samo 61 učencev (10 odstotkov) in v pomožno šolo so oddali 19 učencev (3 odstotki). Torej okoli 13 odstotkov učencev je moralo tudi pri tem sistemu ostati v istem razredu. Vobče pa številka glasno pripoveduje ta sistem, ki omogoča vsakemu učencu razvijati se po svojih duševnih močeh.

Razne vesti.

—1. **Zaslужek in teža otrok.** Dr. F. E. Larkins je sestavil tablico ki primerja zaslužek staršev in težo njih 13 do 14letnih otrok. Če je oče zaslužil na teden

nad 25 šilingov	tehtal je otrok povprečno 99.6 funtov
nad 20—25 šilingov	tehtal je otrok povprečno 84.1 funtov
nad 18—20 šilingov	tehtal je otrok povprečno 77.0 funtov
nad 16—18 šilingov	tehtal je otrok povprečno 72.6 funtov
nad 14—16 šilingov	tehtal je otrok povprečno 74.4 funtov
nad 12—14 šilingov	tehtal je otrok povprečno 70.8 funtov

Števila govore kolikor cele knjige!

—1. **Delo otrok.** Meseca marca so se v Friedrichshafenu zopet udinjale stotine otrok »Švabom«. To je stara navada, da gredo otroci iz Vorarlberga in Tirolskega čez leto služiti med Švabe. Plačujejo jim 12 do 100 mark, dve obleki in klobuk. Lani jih je bilo iz Vorarlberga 244, iz Tirolskega 200, sami otroci, ki bi bili še dolžni obiskovati šolo. Čas bi bil, da bi ta pojav izginil in da obvaruje državna oblast otroke pred predčasnim izrabljanjem.

—1. **Statistika o ogrski prosveti.** Ogrsko kraljestvo bi potrebovalo 25.000 ljudskih šol, ima jih pa samo 16.405, od teh je 14.268 enorazrednic. Analfabeti si sledijo po narodnosti takole: Nemci 13.5 odst., Madjari 20.2, Slovaki 27.7, Hrvati 28.8, Srbi 45, Rusini 59.1 odstotok. Kakor je videti, zavzemajo Nemci najugodnejše mesto. Nemadjarški otroci se poučujejo večinoma v madjarskih šolah; posledica je ta, da se ne nauče ničesar, njih naobrazba je ničevna. Madjari zavzemajo drugo mesto, ker si prisvajajo vse židovske otroke, med katerimi je zelo malo analfabetov. Če bi pa odšteli Žide, dobimo takoj druge številke, ki jasno kažejo, kako Madjari pri madjarizaciji zanemarjajo lastni rod. Ni dolgo tega, kar je madjarski list odkril, da je v 15 stolicah z madj. večino 100.000 otrok brez šole. Zanimivo in žalostno pa je to, da je v neposredni bližini glavnega mesta, v peštski županiji 25.000 otrok brez šole. To je pekoča satira o »delovanju« ogrskega ministrstva »prosvete«. Brez pouka ostaja 38.2 odstotkov madjarskih, 35.4 odstotkov rumunskih, 9 odstotkov slovaških in 4 odstotki nemških otrok. Od 3.000.000 otrok hodi samo 259.751 v otroške vrtce, ki jih predpisuje zakon. 14.000 vrtcev se je imelo ustanoviti, vzniklo jih je samo 2762, od teh še tri četrtine v nemadjarskih krajih, in njih žalostni namen je madjarizacija.

—1. **Angleški zakoni o varstvu otrok.** Leta 1906. so izdali Hungry Childrens Charter, zakon, ki dovoljuje krajevnim uradom uvajati hranjenje šolske mladine. Občina mora hranjenje izvrševati v lastni režiji ali pa je izročiti dobrodušnim društvom. Za pokritje stroškov je oblaščen občina pobirati posebne doklade. — Drug obsežen zakon je Children Act iz l. 1908, ki ima 6 delov in 124 paragrafov in je postal pravomočen 1. aprila 1909. Obsega predpise za obrambo otrok, predpise proti krutemu ravnanju z otroki, prepoved kajenja mladoletnih, določbe o popravilnicah in obrtnem šolstvu, predpise o mladinskem sodišču in celo vrsto drugih določb. Zakon obvaruje otroke alkoholizma. Otroci izpod 14 let ne smejo v krčme. Vsak se kaznuje, kdor proda otrokom alkohol brez zdravniškega dovoljenja. Ves zakon preveja plemenita ljubezen do otrok, katere pripoznava kot narodno dobro, ki se mora braniti in čuvati.

—1. **Učiteljski dom v Lubačovicih,** v kopališču Vzhodne Morave, je namenjen učiteljem, pa tudi zdravnikom, profesorjem, advokatom, kmetom, obrtnikom in trgovcem in ima 32 sob z 58 posteljami, poleg tega tudi 2 spalnici za dijake in turiste, skupno obedovalnico, čitalnico in park s sadnim drevjem. Dom ima električno razsvetljavo, vodovod in telefon. Restavracija je v dobrih rokah.

—a. **Milijonska volila za otroško bolnico na Dunaju.** V začetku letošnjega leta je dunajski veleindustrijec David vitez pl. Gutmann izročil izraelitski verski občini na Dunaju tri milijone kron za zgradbo in vzdrževanje otroške bolnice na Dunaju. Nadalje je nedavno umrla privatnik Jožef Spitzberger zapustil vse svoje premoženje, ki se ceni na dva in pol milijona, istotako izraelitski verski občini z določilom, da se ves kapital porabi za ustanovitev otroške bolnice, ter je izrecno naročil, da se v ta zavod naj sprejemajo tudi otroci drugih veroizpovedanj. V seji dne 11. aprila t. l. se je posvetoval odbor verske občine o korakih za izvršitev teh ustanov ter je sklenil, da se k imenovanim vsotam doda znesek, ki ga je verska občina dobila za isti namen in ki je tekom let narasel na 600.000 K. Za zidanje in notranjo ureditev bolnice se je izbral poseben odsek. Ta dobrodelni zavod se naj že l. 1914. izroči svojemu namenu in bo deloma odpomogel neznosnemu pomanjkanju otroških bolnic na Dunaju. Značilno je, da na ta način postane več Židov dobrotnikov antisemitskega mesta.

Mala poročila.

Okr. šolski nadzorniki. Njegovo Veličanstvo presvitli cesar je sankcioniral zakon, sprejet od deželnih zborov Nižje Avstrijske, Solnograške, Kranjske, Tirolske, Šleske in Dalmacije, na podlagi katerega prevzame država okrajne šolske nadzornike v državno službo.

—l. **Prvi majnik praznik.** Letos je osrednji šolski svet v Curihu odločil, da se ima v vseh šolah praznovati prvi dan meseca majnika. Že leta 1896. so zahtevali socialni demokrati, naj bi se tega dne v šolah ne poučevalo, ali njih zahteva ni bila uslišana. Leta 1902 je dovolil curiški šolski svet pol dneva, sedaj je končno prodrla želja socialnih demokratov.

—l. **Enoleten pedagoški kurz** priredi prihodnje leto Moravsko uč. društvo.

—l. **Čudna moda.** V Jegorjevsku je zapazila ravnateljica gimnazije, da je neka učenka 4. razreda na roki tetovirana. Preiskali so vse učenske in našli, da je tetoviranih bilo 25 učenk.

—l. **Sveti sinod** je zapovedal profesorjem duhovnih akademij izstopiti iz vseh društev, katerih pravila sv. sinod ni potrdil. Vsled tega so profesorji akademije v Kijevu morali izstopiti iz društev kakor: zgodovinsko društvo, religiozno filozofsko društvo, slavjanskega dobrodelnega društva itd.

—l. **Zikmund Winter** †. V Reichenhallu je umrl znani češki učenjak Zikmund Winter, prvi kulturni historik češkega naroda. Posebno rad je opisoval življenje po starih čeških učnih zavodih.

—l. **Nagrada za mirovni spis.** Avstrijsko mirovno društvo je razpisalo 7 nagrad od 50 do 200 K za učitelje, ki bodo predložili najboljšo delo o temi »Kako proslavimo z otroki 1. maj« (spomin na 1. mirovno konferenco v Haagu). Delo mora vsebovati gradivo za 1 ali 2 učni uri, ne sme biti večje nego ena tiskana pola (3000 besed) in se mora predložiti do 15. septembra 1912 pisarni avstrijskega mirovnega društva na Dunaju I., Spiegelgasse 4.

— **Društvo »Selbsthilfe der Lehrerschaft Steiermarks«.** Odbor tega društva nannja: Dne 22. maja je umrl član Anton Schuen in 6. junija članica Martina Burger. Po § 3. pravil je treba plačati dotični posmrtni donesek za ta 100. in 101. slučaj smrti, za 2. in 3. v tekočem letu. Doslej je društvo izplačalo 127.278 K. Število pristopov v prvih 5 mesecih 1912 znaša 27.

SUKNO

in modno blago za gospode in dame

priporoča izvozna hiša

Prokop Skorkovsky in sin

— v Humpolcu, Češko. —

Vzorci na zahtevo franko. Jako zmerne cene.

Na željo damo tukaj izgotoviti gospodsko obleko.

ZEFIRE

DUNAJ III. Hauptstraße 95

Projekcijski aparati

solidno in stvarno izdelani za šole, društva in obitelji
Serije projekcijskih slik po ceni. :: Serije na posodo.

Fotografski aparati

Sušilne plošče lastnega izdelka.

Glavni seznam vseh fotografskih potrebščin na zahtevanje
brezplačno in brez poštnih stroškov! Istotako specialni
projekcijski katalog

Razpis daril za učitelje! K 3800. Zahtevajte prospekt!

POPOTNIK

izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in
stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrť leta

::

1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

::

Naročnino in reklamacije

sprejema „Zavezin“ blagajnik Fr. Luznar v
Kranju. — Rokopise je pošiljati ravnatelju

::

M. J. Neratu v Maribor, Meščanska cesta (Bürgerstraße) šte. 6

::

::

Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

::

RAZPIS NATEČAJEV.

□ □ □

Štev. 1515/12
P

Razpis službe.

Cirkovce, 6 raz. meš. lj. š., III. kr. raz. služba učitelja in učiteljice, s prosto izbo, n. in sl. — Red. opr. proš. do 25. avgusta 1912 kraj. šol. sv. Cirkovcah.

Okrajni šolski svet Ptuj.

Ptuj, dne 15. julija 1912.

Predsednik: Dr. Netoliczka.

Štev. 587/12
O

Razpis službe.

Velika nedelja, 5 raz. meš. lj. š., III. kr. raz. služba učiteljice s prosto izbo, n. in sl. — Red. opr. proš. do 15. avgusta 1912 kraj. šol. sv. Velika nedelja.

Okrajni šolski svet Ormož.

Ptuj, dne 15. julija 1912.

Predsednik: Dr. Netoliczka.

Štev. 1452/12
P

Razpis službe.

Sv. Vid, 6 raz. meš. lj. š., III. kr. raz. služba učitelja, s prosto izbo, n. in sl. — Red. opr. proš. do 25. avgusta 1912 kraj. šol. sv. Sv. Vid pri Ptuj.

Okrajni šolski svet Ptuj.

Ptuj, dne 15. julija 1912.

Predsednik: Dr. Netoliczka.

Štev. 334.

Učiteljsko mesto.

Mala nedelja, 5 raz. meš. lj. š., II. kraj. raz., mesto učitelja, oz. učiteljice, n. in slov. — Pr. o. pročnje do 1. avgusta 1912 na kraj. šol. sv. Mala nedelja.

Okrajni šolski svet Ljutomer, 20. junija 1912.

